

მობზსური

ყოველკვირეული ჟურნალი

№ 5.

კვირა, 13 თებერვალი 1905 წლისა.

№ 5.

„მობზსური“ რედაქცია აცხადებს: 1) რადგანაც ჟურნალის გამოცემა ახალი პირობებით მხოლოდ **მეორე (№ 2) ნომერიდან** დაიწყო, ამიტომ ხელის მოშორების მხოლოდ ამ ნომერიდან ვგზავნებათ ჟურნალი და წლიური ხელისმომწერლები წლის განმავლობაში (1905 წლის 16 იანვრიდან 1906 წლის 16 იანვრამდე) მიიღებენ **ორმოცდა-თორმეტ ნომერს.** 2) რადგანაც მეორე ნომერი (№ 2) რედაქციაში **სრულიად აღარ მოიპოვება**, ამიტომ რედაქცია მეორეთ ბეჭდავს ამ ნომერს, რომელიც სულ ახლო ხანში დაურიგდება იმ ხელისმომწერთ, რომელთაც ხსენებული ნომერი არ მიუღიათ.

ყოველკვირეული ჟურნალი

„მობზსური“

(წელიწადი მესხეთე—პირველი)

გამოდის 1905 წლის 16 იანვრიდან ვრცელი პროგრამით.

ჟურნალში მონაწილეობას მიიღებენ: ფ. მახარაძე, ივ. გომარტელი, ი. ევლოშვილი, ნ. ელიავა, ნ. კალანდაძე, ის. კვიციანი, ლალიონი, გ. მარშალაძე, შვირილედი, კ. ჯაფარიძე, ალ. წულუკიძე, გრ. წულუკიძე და სხვები.

ჟურნალის ფასი გაგზავნით კავკასიისა და რუსეთის ქალაქებში: ერთი წლით—**5 მან.**, ნახევარი წლით—**3 მან.** ცალკე ნომერი—**15 კაპ.** ადრესის გამოცვლა—**40 კაპ.** წლიური ფასის შემოტანა ნაწილ-ნაწილათაც შეიძლება.

ხელის მოწერა მიიღება:

ბფილისში—„მოგზაური“ რედაქციაში; წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების მალაზიაში—შიო ტუტუაშვილთან; ე. გალიაის წიგნის მალაზიაში (კორნი ქუჩა) და ნაძალადეშში—წერა-კითხვის საზოგადოების ბიბლიოთეკაში.

ბათუმში—ანასტასია გოგოლაშვილთან.

ბაქოში—ტერენტი წერეთელთან (ქალაქის საბჭოში).

ბანჯაში—ი. ევლოშვილთან.

ქუთაისში—ის. კვიციანიძესთან (ამხანაგ, „კოლხიდა“).

ოჭურბეთში—ს. თავართქილაძის წიგნის მალაზიაში და ქან თამარ შარაშიძესთან

ლაჩხუთში—ივანე კალანდაძესთან.

ჩოხატაურში—ალექსანდრე დოლიძესთან.

ხენათში—არსენ წითლიძესთან.

სამბრადიაში—ყარამან ნანაიშვილთან.

ხონში—ეკიმ პ. ლ. კიკელიშვილთან.

პიბთურაში—ირაკლი დევანოზიშვილთან.

ჯისტაფორში—სოლომონ წულაძესთან.

სად. მიხაილში—ივანე ომიანიძესთან.

დ. გორში—არსენ კალანდაძის წიგნის მალაზიაში.

ჟურნალისთვის დანიშნული წერილები და ყოველგვარი კორესპონდენცია უნდა იგზავნებოდეს პირდაპირ რედაქციის სახელმძღვანელოში დასაბეჭდად გამოგზავნილი სტატიები და მოთხრობები, რომელთა დაბეჭდვას რედაქცია ვერ სცნობს შესაძლებლად, შეინახება მათის განმარტებაში, ხოლო სხვა წერილებისა და კორესპონდენციების შესახებ რედაქცია არავითარ მიწერა-მოწერას არ კისრულობს. ესაც რედაქციისაგან წერილით პასუხის მიღება სურს, უნდა წარმოადგინოს ფოსტის ხარჯი.

რედაქცია იმუდგება: ტფილისში, ნიკოლაძის ქ., სსხ. № 44.

ფოსტის ადრესი: Тифлисъ. Редакция „МОГЗУРИ“.

ზინაბასი: თანადროული კითხვები, ფ. მახარაძისა.—ბაქოში მომხდარ ამბების გამო.—სხვა-და-სხვა ამბები.—კორესპონდენციები.—რუსეთის ქრონიკა.—უცხოეთის ქრონიკა.—ნაწევვები, ლექსი ალიონისა.—საკვირველი ამბავი, ეშმაკისა.—დამნაშავე, მოთხრობა. ციონისა, თარგ. N.-სა.—ქუთათურის შენიშვნები, ისოსი.—თფილისის ქალაქის საბჭოს დარბაზში.—საზოგადოებრივ-ისტორიული წერილები, თარგ. ლ. ელიავისი.—ჟურნალ-გაზეთებიდან.—განცხადებანი.

თანადროული კითხვები.

III.

ჩვენ ზევით ვუჩვენეთ, რომ პირველ ყოფილ საზოგადოებაში არავითარი განხეთქილება არ არსებობს, რადგანაც იქ არ არის აღამიანის აღამიანის მიერ გაყვლეფა, ექსპლუატაცია; გარდა ამისა ჩვენ უნდა აღვნიშნოთ, რომ პირველ-ყოფილ საზოგადოებაში ჩვენ ვერ ვპოულობთ იმის ნასახსაც, რასაც შემდგომი მთავრობა ანუ უფროსობა დაერქმევა. ამნაირათ, პირველ-ყოფილ საზოგადოებაში როგორც არ არის ერთი აღამიანის მეორე აღამიანის მიერ გაყვლეფა, ისე არ არის არც ერთი აღამიანის მეორესადმი დამორჩილება, დამონება, არ არის უფალი და მონა, უფროსი და ქვეშევრდომი, ბატონი და ყმა. მაგრამ ასეთი მდგომარეობა ადრე თუ გვიან იცვლეფა, მარტივი საზოგადოებრივი ურთიერთობა რთულდება, საზოგადოება თანდათან იყოფა მოწინააღმდეგე ჯგუფებათ, და ამ მოწინააღმდეგე ჯგუფებს შორის განხეთქილება რაც დრო გადის სულ უფრო და უფრო იზრდება და ნწვაფდება. ჩვენ შეგვიძლია დღეს გავითვალისწინოთ, თუ როგორ წარმოდგა უფალი და მონა, უფროსი და ქვეშევრდომი, ბატონი და ყმა, თანამედროვე კაპიტალისტი და დაქირავებული მუშა.

საწარმოო იარაღების გამოგონებამ, ე. ი. საწარმოო ძალთა განვითარებამ, ზრდამ, როგორც მეორე წერილში გვქონდა ნათქვამი, გამოიწვია შრომის განაწილება პირველ-ყოფილ საზოგადოების წევრებს შორის. პირველ ხანებში ეს განაწილება არ იყო მაინც და მაინც საგრძნობელი, რადგანაც თვით იარაღი და საწარმოო საგნები იმ დროს მეტათ მარტივი და სადა იყო. როგორც იარაღის ხმარება, ისე საგნების წარმოება-გაცემება ჯერ კიდევ არ თხოულობდა თავის სიმარტივის გამო თითქმის არავითარ მომზადებას; მაგრამ რაც ხანი გადიოდა, საწარმოო იარაღი რთულდებოდა, რთულდებოდა ამიტომ წარმოების საგნებიც; ამიტომ როგორც იარაღის ხმარებისათვის, ისე ნივთების გაცემებისთვის საჭირო იყო მომზადება, გამოცდილება. ამიტომ ჩვენ კიდევ უძველეს დროში, ისტორიის წინა ხანებში, ვამჩნევთ ერთი მხრით ხელოსნებს, რომლებიც დახელოვებული არიან სხვადასხვა საგნების თუ იარაღების გაკეთებაში და მეორე მხრით მიწის მუშებს. ასეთ საზოგადოებაში შრომის განაწილებას უკვე საკმარისათ დიდი ნაბიჯი აქვს გადადგმული, რაც პირდაპირი შედეგია საწარმოო ძალთა

ზრდა-განვითარებისა. მაგრამ საწარმოვო ძალთა განვითარება ხომ ერთ წერტილზე არ ჩერდება: უბრალო, მარტივი იარაღის გამოგონება იწვევს უფრო რთულ და გაუმჯობესებულ იარაღის გამოგონებას, და ამასთან ერთად შრომის განაწილება საზოგადოებაში სულ უფრო და უფრო საგრძნობელი ხდება. საწარმოვო იარაღების გამოგონება და შრომის ეკონომიური განაწილება თემში ანაყოფიერებს შრომას; ახლა ადამიანი ბევრათ უფრო მეტის გაკეთება შეუძლია, ვინემ მაშინ, როცა ასეთი განაწილება სრულდებოდა არ იყო. შრომის ეკონომიურად განაწილება თემის წევრებში უკვე ქმნის ნიადაგს და ამზადებს იმ პირობებს, რომლებსაც საშუალებით თემის წევრს გაუადვილებს და შეძლება მიეცემა მეორე წევრი შეავიწროვოს, მუქათა ისარგებლოს მისი შრომის ნაწარმოებით და გადაქციოს იგი თავის მონა-მორჩილად. მაგრამ ჯერ კიდევ ჩვენ თავისუფალ თემში ვართ. აქ შრომა განაწილებულია: ერთი აკეთებს სადურგლო საქმეს, მეორე მკვლავობს, მესამე მწყემსია, მეოთხე მიწის მუშა, და ყველანი იკმაყოფილებენ თავის მოთხოვნილებებს ერთი ერთმანეთის დახმარებით: რაც ერთს აკლია, იგი სხვას აქვს და პირდაპირ ნაწარმოებზე ხდება გაცვლა-გამოცვლა. ასეთ თემს ყავს განსაკუთრებული მემსიციც, მომღერალი, რომელიც აკმაყოფილებს თემის ესტეტურ მოთხოვნილებას, და თემი კი თავის მხრით აწვდის მას საზრდოს თავის მოთხოვნილებათა დასაკმაყოფილებლად. მაშასადამე, აქ ჩვენ ვერ ვხედავთ თემის წევრებში განხეთქილებას, ერთი მეორეს მოწინააღმდეგე ჯგუფებს. ეს არის თავისუფალი თემი, რომელშიაც ყოველგვარ სერთო საქმეს განაგებენ თემის მიერ არჩეული მოხუცი, გამოცდილი და საპატიო პირები. ამნაირად წარმოების იარაღთა გამოგონებით და გაუმჯობესობის წყალობით რაც იმავე დროს საწარმოვო ძალთა ზრდა-განვითარებას ნიშნავს, შრომის ეკონომიურად განვითარებასთან ერთად თემში, ფებს იკიდებს თემის ნაწილ-ნაწილად დაყოფა: ერთი მხრით ჩნდება ხელოსნები, რომლებიც ამზადებენ თემისთვის სხვადასხვა სამუშაო იარაღს და საცხოვრებელ სადგომებს და სანადირო იარაღებს, და მეორე მხრით მიწის მუშები და მწყემსები, რომლებიც თავიანთ ნაწარმოებით კვებოდნენ და ასაზრდოებენ თემს. ამ ორ ნაწილს შორის არ არსებობს არავითარი განხეთქილება, ისინი ერთმანეთში პირდაპირ ნაწარმოების გაცვლა-გამოცვლით იკმაყოფილებენ თავიანთ მოთხოვნილებებს. ეს გაცვლა არ არის აშენებული იმაზე, რომ ნაკლები შრომით მეტი საღირალი შეიძინო, ე. ი. სხვისი შრომით ისარგებლო, ძალა დაატანო სხვას, რომ მან მთელი დღის ნაწარმოები ნახევარი დღის ნაწარმოებში მოგცეს; ერთი სიტყვით იქ ადგილი არა აქვს ექსპლოატაციას, ზედ-მეტი ღირებულების შექმნას, მოგებას. აქ არ არის მდიდარი და ღარიბი, ყველანი ერთნაირად მდიდრები და ღარიბნი არიან. ყოველგვარ საქმეს აქ აწესრიგებენ სათემო კრებაზე, რომელზედაც ყველანი ღებულობენ მონაწილეობას, პირველ ხანებში ქალებიც, რომლებიც მხოლოდ შემდეგ კარგავდნენ ამ უფლებას. მაგრამ ამ თავისუფალ თემებს მუდმივი შეტაკება და ომი უხდება მახლობელ, მეზობელ თემებთან. მისი კეთილდღეობა იმაზე დამყარებული, მოიგვრებს იგი გარეშე მტრების თავდასხმას და გაუმკლავდება იმათ მიერ აკლებას თუ არა. აქ ყურადღების ღირსი არის შემდეგი გარემოება: ყველა თემების განვითარება, წინსვლა, ერთნაირად როდი ხდება. სხვადასხვა მიზეზების გამო, რომლებსაც აღნუსხვა აქ ჩვენ შორს წაგვიყვანდა; ზოგი თემი უფრო ადრე გაშლის ველურ მდგომარეობიდან, ზოგი უფრო გვიან, ზოგიც დიდ ხანს რჩება პირველყოფილ მდგომარეობაში. ასე რომ ახლო-მახლო მცხოვრები თემები ერთ და იმავე დროს განვითარების სხვადასხვა საფეხურზე დგანან. მაშინ როცა ერთ

თემს თარეშობისათვის და წაწლისთვის დიდი ხანია დაუნებებია თავი და მიწის შემუშავებას და ან საქონლის მოშენებას შედგომიან განსაზღვრულ ტერიტორიაზე, იმის მეზობლად ცხოვრობს ისეთი თემი, რომელსაც განსაზღვრული საბინადრო ადგილი სრულდებით არ აქვს, რომელიც მუდამ იცვლის ადგილს და ნადირობით და მეზობელ თემის აკლებით იკვებება. ამიტომ აშკარაა, რომ მიწათმოქმედ თემებმა უნდა უმტკველოთ ამიტომ თავიდან ამ მოთარეშე თემების თავდასხმა, თუ რომ თავისი არსებობა სურთ შეინახონ. ამიტომ აუცილებელი ხდება გარეშე მტრების მოსაგვრებელი ორგანიზაციის შექმნა. რადგანაც იმ დროს თავდასხმა და აკლება სრულდებით შემთხვევითი მოვლენა არ არის, არამედ მუდმივი, ამიტომ მიწათმოქმედმა თემებმა ან სრულდებით უნდა გაანებონ თავი მიწის მუშაობას და ისევ თარეშობას მიყვნ ხელი, ან და უნდა გამოიყონ თავის წრიდან რამდენიმე კაცი და იმათ მიანდონ გარეშე მტრების თავდასხმის მოგვრება და სამაგიეროდ იმათ აძლიონ საზრდო. თეთა უმეტესობა, ექვი არაა, ამ უკანასკნელ გზას უნდა დადგომოდ და დაადგა კიდევაც. ასეთმა თემებმა გამოიყვეს თავისიანებიდან რამდენიმე კაცი და იმათ მიანდვენ მჭობელი თემების თავდასხმის მოგვრება და ქულის სწავლებაც, რომ ასეთი თავდასხმა იმათ იაფათ არ დაუჯდებოდათ. ასეთ პირებს და განსაკუთრებით იმათ მეთაურს, ბეულადს, თემი ირჩევს გამოცდილ, ნნენ და გაბედულ წევრთაგან. რაც დრო გადის, ეს არჩევა საქმით, სინამდვილეში, კარგავს ყოველგვარ მნიშვნელობას, რადგანაც უმეტეს შემთხვევაში ისე ხდება, რომ მუდამ თითქმის ერთ და იმავე პირებს ირჩევენ ამ მიზნით. ამნაირად ჩნდება და თანდათან ვითარდება თემში განსაკუთრებული ჯგუფი ანუ კლასი, რომლის დანიშნულება ის არის რომ მტრების თავდასხმა მოიგერიონ. მაგრამ დრო გადის, და ამ მაგერებას ისინი აღარ ჯერდებიან, თითონ ესხმიან სხვა თემებს, იმორჩილებენ, ატყვევებენ, ძარცვვენ და ართმევენ საზრდო-საზადებელს. რა თქმა უნდა, პირველ ხანებში ამ ნადავლს ისინი მთელ თემს უნაწილებენ, მაგრამ შემდეგში ეს ჩვეულება თანდათან ისპობა—ნადავლი მხოლოდ რამდენიმე პირის საკუთრება ხდება, უფრო კი იმის, რომელიც მეთაურის როლს ასრულებს. ნადავლის დიდ ნაწილს იგი თავისთვის იტოვებს და მხოლოდ მცირე ნაწილს უთმობს დანარჩენ მეომრებს. აქედან იწყება თემის ბელადის, ანუ მეომრების მეთაურის გავლენა როგორც მეომრებზე, ისე მთელ თემზე. მეომრები ხდებიან თავიანთ მეთაურის ბრძანების აღმასრულებელნი და როცა გარემოება მოითხოვს, უკანასკნელს შეძლება ექნება იმათი ძალა თვით თემის წევრების წინააღმდეგ მოიხმაროს. ეს გარემოება დიდ ხანს აღარ გვალოდინებს.

თემების ურთიერთ თავდასხმის და შეტაკების დროს ხშირად აღამიანებაც უფარდებიან ერთი მეორეს ტყვეებათ. პირველ ხანებშიაც ხდებოდა ეს ასე, მაგრამ მაშინ ტყვეებს ან ხოცავდნენ და იმათ ხორცს ჭამდნენ, ან და სრულდებით ათავისუფლებდნენ, რადგანაც ისე იმათი შენახვა არავის ხელს არ აძლევდა; იმ დროს ადამიანის შრომა არ იყო იმდენათ ნაყოფიერი, რომ იმას თავის მუშაობით თავიც დაერჩინა და სხვაც გამოეკვება. ეს იმას ამტკიცებს, რომ პირველ ხანებში ტყვეების შენახვას ხელს უშლიდა საწარმოვო ძალთა განუვითარებლობა. მაგრამ გარემოება შეიცვალა: წარმოების იარაღთა გამოგონებამ, ე. ი. საწარმოვო ძალთა განვითარებამ, გამოიწვია ის, რომ ახლა ერთ კაცს ბევრათ იმაზე მეტი შეუძლია გააკეთოს, რაც მის შენახვას უნდება. პირუტყვის მოშენებაც ასეა: იგი ბევრათ იმაზე მეტს აძლევს მის პატრონს, რაც მისი შენახვა ღირს. მაგრამ ამისთვის საჭირო იყო, რომ ადამიანი უბრალო პირუტყვის მდგომარეობაში ჩავარდნილიყო. და

აი სწორეთ ეს მოხდა. იმის მაგივრათ, რომ ტყვეები დაეხოცათ, უფრო სასარგებლოთ დაინახეს ისინი შრომის უღელში ჩაებათ. ამნაირათ მიეცა დასაწყისი მონობას, რომელიც ერთ დროს უმთავრეს დამახასიათებელ თვისებას შეადგენდა მთელი საზოგადოებრივი წესწყობილების და რომელიც სასესებით დღემდისაც არ აღმოფხვრელა საზოგადოებრივ ცხოვრებისაგან. მონა იგივე პირუტყვია, მხოლოთ ადამიანის სახით: მას ამუშავებენ, როგორც პირუტყვს, და იმავე დროს აძლევენ საკვებ მასალას, რომ უჭმელი არ მოკვდეს. მისი შრომის ნაყოფს საესებით ისაკუთრებს მებატრონე. ამნაირათ ჩვენ მივანხვრით იმ სათავესთან, სილანაც იწყება ადამიანთა შრომის უთანასწორობა, ჩნდება განხეთქილება, ერთი ადამიანისაგან მეორე ადამიანის დაჩაგვრა. ეს მიყვება ისტორიას წითელი ზოლებით; მისი პირველი საფეხური არის მონობა, უკანასკნელი კი დაქირავებული შრომა თანამედროვე კაპიტალისტურ წარმოების დროს.

ახლა ვიკითხოთ, თუ ვინ არიან ისინი, ვინც პირველათ დაებატრონენ მონების შრომას, ვინ შეიქნა პირველი მხაგვრელი და შემავიწროებელი ადამიანისა? რაც კი ამის შესახებ ჩვენ გვაქვს, ყოველივე მოწმობს, რომ ასეთები იყვნენ უპირველეს ყოვლისა ისინი, ვისაც თავის დაკვა ქონდა მინდობილი, ვინც ივრებდენ მტრების თავდასხმას და თავის მხრით ვინც სხვებს ეცემოდენ და იკლებდენ. ერთხელ შემოღებული მონობა საოცარი სისწრაფით ვითარდება, იზრდება. და აი საზოგადოებაში ჩნდება განხეთქილება, რომელსაც სარჩულათ უდევს ერთი მხრით ადამიანის დაჩაგვრა და დამონება და მეორე მხრით ქონებრივი უთანასწორობა. მონების შრომით სარგებლობა საზოგადოებას უმცირესობას ხელში უგდება დიდ ძალ სიმდიდრეს, რომელსაც იგი ხმარობს თავის გაღვინის და ბატონობის გასაგრძელებლათ და განსამტკიცებლათ. თემის მეთაურები, თემის მიერვე არჩეულები, რომლებიც წინეთ მისი მორჩილი და ერთგული იყვნენ და თემის საერთო ინტერესებს იცავდენ, ახლა ფეხ ქვეშ თელავდენ თემის უფლებებს, და როცა მათი ინტერესები მოითხოვს ავიწროებენ თემს ყოველ ფეხის ნაბიჯზე. ეს შევიწროება ახლა გაადვილებულია, რადგანაც იმათ დახელოვნებული მეომრები ყავთ თავის ხელქვეშ; მონების მუქი შრომა საშუალებას აძლევთ, რომ იმათ თემის წინაშე თავი არ მოიხარონ. ახლა ამათ ადვილათ შეუძლიათ, როგორც გარეშე მტრების დაჩაგვა და აკლება, ისე თავისი თემის წევრების დამორჩილება და მათზე გაბატონება. ახლა კი ეს ბელადები სრულებით დამოუკიდებლათ მოქმედებენ; ომი მათთვის აუცილებელ საქმეებას შეადგენს თავისი გაღვინის და ძლიერების განსამტკიცებლათ. ისინი იმორჩილებდენ ახლო-მახლო თემებს და ამასთანავე ამრავლებდენ თავის მონების რიცხვს, და ამით თავის ქონებას და ნივთიერ შეძლებას ადიდებდენ. ისინი ახლა აღარ არიან უბრალო მეთაურები, ისინი უკვე მეტათ გამოჩენილი პირები შეიქნენ; მათ გარს ახვევია მთელი ამალა. ვილას შეუძლია ახლა იმათი დათხოვა, თანამდებობიდან გადაყენება? თემს ახლა ამის აღარაფერი ეკითხვის. ხალხი ჯერ ერთი ან რამდენიმე წლით ირჩევდა თავის მეთაურებს, შემდეგ—სიკვდილამდის, ბოლოს კი ეს უფლება სრულიად დაკარგა და მეთაურებმა თითონ მოინდომეს თავის მოვალეობის გადაცემა თავისივე შეილებზე. ეს კი ძირითადი ცვლილება იყო; იგი არ მომხდარა ერბაშათ, იგი ნელნელა ხდებოდა. ამ ხანაში კი წინანდელი თავისუფალი თემი გამქრალია; მისი ადგილი უქირავს საზოგადოებას, რომელშიაც მოქმედებენ სხვადასხვა ჯგუფები და რომელიც დამორჩილებული ყავს ერთ ან რამდენიმე პირს მთავრის ან მეფის სახელით. რადგანაც ასეთი საზოგადოების ჯგუფებათ დაყოფა და მისი

არსებობა დაფუძნებულია უმთავრესათ მონების მუქი შრომაზე, ამიტომ იქ არსებულ წესწყობილებას მონური ეწოდება. ეს იმას სრულებით არ ნიშნავს, რომ იმავე საზოგადოებაში სრულებით აღმოფხვრილი ყოფილიყვენ თავისუფალი მუშაკები. მონური წესწყობილება მხოლოთ იმას აღნიშნავს, რომ უმთავრეს ძარღვს ეკონომიური ცხოვრებისას შეადგენდა მონების შრომა. მონობა შეიცავს დიდ ხანას; იგი მოღებული იყო მთელ ძველ ქვეყანას; იმაზევე იყო დამყარებული ძველი ბერძნების და რომაელების ეკონომიური და საზოგადოებრივი ცხოვრება, რაც ასე ცუდით დაბოლოვდა. როგორ და რა მიზეზებმა გამოიწვია მონობის დამხობა და რა მიველინა კაპიტალიზმის იმის მაგივრათ?—ამის გამოკვლევას შემდეგ ვცუდებით.

ფ. შახარაძე.

ბაქოში მომხდარ ამბების გამო.

მეტათ სახარელი და აღმაშფოთებელი ამბები ხდებოდა ბაქოში და მის ახლო-მახლო მიდამოებში, საბუნჩა-ბალახანაში, მთელი ხუთი დღის განმავლობაში, 6 თებერვლიდან 10-მდე. ჯერ კიდევ სანამ გაზეთებიდან რასმეს გავიგებდით, ადგილობრივ საზოგადოებაში ხმა გავრცელდა, რომ ბაქოში მაჰმადიანები და სომხები ერთმანეთს ხოცვენ და ჟღერტენო. არავინ არ იცოდა, თუ რა იყო ამ საშინელი ამბის მიზეზი. ყველასთვის მოულოდნელი იყო ასეთი ამბის გავონება, თუმცა კი შინიოვისა და გომელის ამბების შემდეგ ჩვენთვის გასაკვირველი არაფერი არ უნდა იყოს. დღეს რამდენათაც ვიცით გაზეთებიდან, ბაქოში მომხდარ ადამიანთა ჟღერტა-ხოცვის საბაბი ერთი მაჰმადიანი ტუსალის სიკვდილი ყოფილა სომხს სალდათის მიერ. ეს ტუსალი გამოძიებლიდან სატუსალოში მიყავდათ, გზაზე გაქცევა მოუნდომებია და სალდათს მოუკლავს. ამის შემდეგ ერთი მისი ნათესავთაგანი მისულა სომხის საყდრის ეზოში და მოუკლავს ეს სალდათი. სომხებს დაუქცევიათ მკვლელი და პოლიციისთვის ხელუკუთათ, მაგრამ პოლიციის იქვე გაღუშვია იგი. მკვლელი გელ-ახლა დაბრუნებულა ციკვისის ეზოში და სამჯერ უსვრია რევოლვერი. ამის დანახვაზე სომხებსაც ამოუღიათ რევოლვერი და იქვე მოუკლავთ იგი. აი ამით დაიწყო ეს საშინელი ჟღერტა-ხოცვა და შურის ძიება. შეუძლებელია იმის აწერა, რაც ბაქოში რამდენიმე დღის განმავლობაში ხდებოდა—უცნობი და ნაცნობი, ვინ იცის რისთვის ერთი ერთმანეთს ხოცავდენ, კლავდენ, ჟღერტდენ, რითაც კი შეიძლებოდა, თოფით, რევოლვერით, დანით. ადამიანის გამხცვებას საზღვარი აღარ ჰქონდა. ქუჩები მოკლულებით და დაქრილებით მოიფინა და ადამიანების სისხლით შეიღებდა! არ არჩევდენ არც დიდს და არც პატარას, არც ქალს და არც კაცს, ვინც მოხვდებოდათ ყველას განურჩევლათ ხოცავდენ. ყოველგვარი წარმოება შეწყდა, ქუჩაში ვეღარავინ გამოდიოდა. ყველა შიშის ზარს შეეპყრო.—ახლა ვიკითხოთ, განა შესაძლებელია უბრალო მკვლევლობას, ერთი კაცის შურისძიებას, ასეთი საყოველთაო სისხლის ღვრა, ასეთი საყოველთაო შურისძიება გამოეწვია? ეს მეტათ დამამუქრებელი ამბავია! როგორ უნდა წარმოვიდგინოთ, რომ ერთათ მცხოვრებ ერთა შუა ასეთი სიძულელი, ასეთი უსაზღვრო მტრობა ყოფილა დამარბული! თუ ეს ასეა, და ამაში დღვის შემდეგ არავითარი ეჭვი არ უნდა შევიტანოთ, რაღაფერ შეიძლება, რომ ეს ხალხნი, გამსკვლულნი უსაზღვრო სიძულელით და მტრობით ერთიმეორის მიმართ, ერთათ ცხოვრობდენ, ერთ და იმავე საზოგადოების წევრებათ იყვნენ? როცა ჩვენ გვეუბნებიან და გვარწმუნებენ, რომ დღევანდელი საზოგადოება საუკეთესო ფორმაა საზოგადოებრივ ცხოვრებისა, რომ აქ ადამიანის

პიროვნება და მისი ქონება უზრუნველყოფილია, რომ საზოგადოებრივი მშვიდობიანობა მკვიდრ საფუძველზე დამყარებული იქნას, — ჩვენ სრული უფლება გვაქვს ყოველივე ამნაირი დღიური ცალბათ ჩავუვალოთ, და მწარე დაცინვით მივიღოთ. არა, ის საზოგადოება, ის წესწყობილება, რომელიც თავის გულში ადგიებს და იმარხავს ასეთ სიძულვილს, ასეთ მტრობას ურთიერთ წყევლებისადმი, იგი საზოგადოება ყალბ საფუძველზე დაყრდნობილი და ადრე იქნება თუ გვიან იგი უნდა დაინგრეს და სულ სხვა საფუძველზე უნდა აშენდეს, რომ შემდეგში აღარ განმეორდეს ამის მსგავსი რამ. — მეორე მხრით, ბაქოს ისტორიაში გასაკვირალია მეორე მხარე, რას აკეთებდა ამ სახარელი ამბების დროს ადგილობრივი ადმინისტრაცია, რომელსაც მინდობილი აქვს მცხოვრებთა დაცვა? იმ დროს როცა მისი დახმარება ყველაზე უფრო საჭირო იყო, იგი განზე გამდგარა და გამხცვლებული ხალხი ერთმანეთისთვის მიუშვია: ხოცეთ და უღლიტეთ ერთმანეთი, ეს ჩვენი საქმე არ არის! ყოფილა შემთხვევა, რომ პოლიციას და ჯარის კაცებს უთქვამთ: „ჩვენ ნაბრძანები არა გვაქვს ამაში ჩავერიოთ“ („Нов. Обозр.“ № 26); ყოფილა შემთხვევა, რომ პოლიციის მოხელეებს ფულიც აუღლიათ შემწეობის აღმოჩენისათვის (იქვე), მაშინ როცა კანონით ეს სასტიკი აკრძალულია, რადგანაც პოლიცია ამ შემთხვევაში მოვალეა შემწეობა აღმოუჩინოს. თუ დაუკვირდები იმას, რაც დღეს ჩვენ ქვეყანაში ხდება, ბაქოში მომხდარ ამბების შემდეგ ყველა აშკარათ უნდა მიხედოს, რომ დღევანდელი საზოგადოებრივი უკმაყოფილება შემთხვევითი და წარმავალი როდია, არამედ იგი გამოწვეულია იმ ღრმა იარებით, რომლებიც დღევანდელ საზოგადოებას აჩირქიანებს.

ს ხ ე ა და ს ხ ე ა ა მ ბ ე ბ ი.

უმაღლესი ბრძანება უმარტობულეს სენატს: „ეხლანდელ ომის დროს იაპონიასთან წითელი ჯვარი და ავთომყოფ მეომართა საშველათი დიდ ხარჯს თხოულობს ეხლა წითელ ჯვრის მოქმედება იმდენით გაფართოვდა, რომ გაცილებით მეტი ხარჯი მოუხდა, ვიდრე სხვა ომების დროს უნდებოდა ხოლმე. საჭიროთ ვთვლით წითელ ჯვარს დავებმართოთ, მაგრამ ისე კი, რომ სახემწიფო ხაზინის თანხას ხელი არ ეხლოს და ამიტომ ვბრძანებთ, გამოიცეს დროებითი წესი თანხებით ჩვენის ბრძანებისა 1900 წ. 28 ივლისის თარიღისა და დაწესდეს; 1) ეხლანდელ ომის გათავებამდე წითელ ჯვრის სასარგებლოთ გადიდდეს საზღვარგარეთის პასპორტის ფასი 10 მანეთამდე; 2) საზღვარგარეთიდან დაბრუნებულ იმ პირთ, რომელთაც რუსეთის საელჩოებისა და საკონსულოებისაგან აქვთ მიცემული პასპორტი, გამოერთავთ ხუთ-ხუთი მანეთი, თუ ამ პასპორტს ვადა გასული აქვს. და 3) იმ უცხოელთ, რომელნიც რუსეთიდან რუსული პასპორტებით მიდიან, თითო ნახევარ წლის პასპორტში გამოერთავთ წითელ ჯვრის სასარგებლოთ ხუთ-ხუთი მანეთი. სენატი ამის შესახებ შესაფერს განკარგულებას მოახდენს“.

პეტერბურგიდან ცნობა მოვიდაი მის შესახებ, რომ იქ მომხდარა პირველი სხდომა იმ საგანგებო რჩევისა, რომელსაც მინდობილი აქვს ბეჟუდის სიტყვის ახალ წესების პროექტის შედგენა და რომლის თავჯდომარე კობეკოა. რჩევის ხანგრძლივი კამათის შემდეგ, ერთხმით მიუღია, რომ დროგამოშვებითი გამოცემები როგორც სატახტო ქალაქებში, ისე პროვინციაშიაც, უცნაურა გამოიყენ და პასუხის გება მათი მხოლოთ სასამართლოს წინაშე იქნება.

გაზ. „კავკაზში“ დაბეჭდილია: „12 იანვარს, ბაქოში, როდესაც ტუსალი ბალა-აღა-მეშედ-მაშედ-რიზა-ოღლი, რომელსაც მკვლელობა ბრალდებოდა, გამოძიებლიდან ბრუნდებოდა, მოიწადინა გაქცევა. ტუსალს თან ახლდნ სალიანის მე-262 პოლიკის სალდათები ნიკოლოზ არუთინიანცი დაკარაპეტ ბაბახანოვი. როდესაც ზემოხსენებული ტუსალი გაიქცა, სალდათები გამოუდგნენ და უსრაოლელათ რამდენსამე ადგილას დასტრეს, რის გამოც ტუსალი გზაში მოკვდა. ამის შემდეგ ადგილობრივ მცხოვრებთა შორის ხმა გავარდა, ძალათ მოკლეს ტუსალიო. ბაბა-აღის მამა ქერბალიაფარუხმა ფორმალური თხოვნა გადასცა ბაქოს გუბერნატორს; ამის გამო ამ ეპათ გამოძიებაც წარმოებს. მაგრამ ვიდრე საქმის ნამდვილი ვითარება გამოიკვლიოდა, 6 თებერვალს მომხდარ ამის გამო ქ. ბაქოში, მოედანზე, ორ ადგილობრივ მცხოვრებს შორის მოხდა შეტაკება, რომლის დროსაც ერთი მძიმეთ დაიჭრა. ამან მცხოვრებთა შორის მოძრაობა გამოიწვია, რასაც ძალმომრეობა მოყვა. სულ მოკლულ და დაჭრილ იქნა 35 კაცი. 7 თებერვალს საქმე გამწვავდა და შეიარაღებული თავდასხმა განაგრძეს. წესიერებისა და მშვიდობიანობის აღსადგენათ ბაქოში მიღებულ იქნა საჭირო ზომები“.

თფილისის სამოსამართლო პალატის განკარგულებით 23 იანვარს თფილისში გაფიცულ მუშების მანიფესტაციის დროს მომხდარ უწყსოებათა გამოძიება მიენდო საგანგებო საქმეთა გამოძიებელს რიზინსკის. ადმინისტრაციამ იმ დღეს საშოცზე მეტი კაცი დააპატიმრა. ბ-ნმა რიზინსკიმ ოცზე მეტი დაპატიმრებულ თავანი, როგორც სრულიად უდანაშაულონი, უკვე გაათავისუფლა საპრობილედან.

როგორც გაზ. „ცნობის ფურცელი“ გადმოგვცემს, ქუთათურმა ფარმაცევტებმა, სხვათა შორის, შემდეგი მოთხოვნილებანი წარუდგინეს მეფთიაქებს: შემოღებულ იქნას აფთიაქში მოსამსახურე პირთა დღეში ორჯერ შეცვლა, ფარმაცევტებს მიეცეთ თვეში ბინისა და სასმელ-საქმლის ფასათ 30 მანეთი; აფთიაქის მოწაფეებს მიეცეთ ჯამაგირათ პირველ წელს თვეში 10 მან., მეორე წელს—15 მანეთი და მესამე წელს—25 მანეთი; პროვიზორის თანაშემწეთ მიეცეთ პირველ წელს თვეში 45 მანეთი, მეორე წელს—50 მანეთი და მესამეს—55 მან.; აფთიაქში არ უნდა იღებდნენ შტატს ვარეშე მოსამსახურეთ უკმაგიროთ; ავადმყოფობის დროს მოსამსახურეებს ერთი თვის განმავლობაში ეძლიოთ სრული ჯამაგირი და ადგილიც არ დაეკარგოთ; მოსამსახურეს დათხოვნის დროს უნდა მიეცეს ერთი თვის ჯამაგირი და მასთან ერთი თვით ადრეც უნდა გამოუცხადონ დათხოვნა და სხვა. ჩამოთვლილ მოთხოვნილებათა გამო სხდომა ჰქონდა ქალაქის საფთიაქო კომისიას, რომელზედაც მოწვეულნი იყვნენ კერძო მოაფთიაქნიც. კომისიამ მეფთიაქებთან ერთათ შესაძლებლათა ცნო სრულიად დაეკაყოფილებინა ფარმაცევტების მოთხოვნილებანი, ვარდა მეორე მუხლისა, სადაც ისინი თხოულობდნ ბინისა და სასმელ-საქმლის ფასათ თვეში 30 მანეთს; ნაცვლათ 30 მანეთისა შესაძლებლათ სცნეს მისცენ თვეში 25 მანეთი. ორი-სამი დღის მუშაობის შეწყვეტის შემდეგ, ფარმაცევტები ისევ დაუბრუნდნ აფთიაქებს.

7 თებერვალს თფილისის მცხოვრებლებმა ქალაქის თავს საბჭოში განსახილველოთ კოლექტიური განცხადება წარუდგინეს, რომელზედაც რამდენიმე თას კაცს უწერია ხელი. ამ განცხადებაში, სხვათა შორის, ნათქვამია, რომ დღევანდელ პირობებში ცხოვრება აუტანელი ხდება, რადგანაც კა-

წონიერება და წესი ყოველ ფეხის ნაბიჯზე ირღვევა ბიუროკრატიის წარმომადგენელთა მიერ. მცხოვრებნი თხოულობენ, რომ ქალაქის საბჭომ რამე იღონოს ქალაქში უწყისობის მოსახლობათ. საკვირველია, რომ მოქალაქენი საბჭოსაგან მოელიან ხსნას, როცა ხსნა მხოლოდ იმათგან შეიძლება, ვასაც ძალა აქვს, და ძალა კი ყოველთვის თვით მცხოვრებლების ხელშია. ვინემ ქალაქის საბჭოს დარბაზში.

ქუთაისის სამკურნალო საზოგადოების კრებას, 18 იანვარს სხდომაზე, დაუდგენია თანაგრძნობითი წერილი გაგზავნოს ექიმ ნ. გ. ჰიჭინაძეს, რომელიც მის უნებურათ მოშორებია ქუთაისში მოღვაწეობას. მაგრამ ოქმის შემდგენელს „გულმავიწყობა“ გამოუჩენია და ეს განაჩენი ოქმში არ შეუტანია, ასე რომ შემდეგ სხდომაზე, რომელიც 25 იანვარს მოხდა, კრებას ხელახლა მოუთხოვია ამ დადგენილების განმეორება.

გაზ. „კავკასის“ სიტყვით, 31 იანვარს, საღამოს 9 1/2 საათზე, სოფ. იგდირში სომეხთა რევოლუციონერებს მოუკლავთ პოდესაული გენერალი. მკვლელების შესაპყრობათ სასტიკი ზომები მიიღიათ.

თელავის მაზრის უფროსს უთხოვნია თფილისის გუბერნატორისთვის გვიშუამდგომლეთ საქართველოს ექსარხოსისა და სომეხთა სასულიერო მთავრობის წინაშე, რომ თელავის მაზრაში ეკლესიების სამრეკლოები დაკეტონ და გასაღებები მღვდლებს ჩააბარონ, რადგანაც ამ ბოლო დროს, როცა აღელვებულ ხალხს თავის მოყრა სურს მთავრობის საწინააღმდეგო ყრილობის მოსაწვევათ, სამრეკლოებზე აღიან და ზარებსა რევენო. ეს გარემოება თურმე ძლიერ ხელს უშლის პოლიციას თავმოყრილ ხალხის გასაფანტავათ.

სამინაო საქმეთა მინისტრის განკარგულებით გაზეთებს „ნაშა ჟიზნ“ და „ნაში დნი“ გამოეცხადა მესამე გაფართობილება და შეჩერებულ იქნენ სამი თვის ვადით.

თფილისის გაზეთებში ამოვიკითხეთ, რომ ცნობილ პალმს თავის გაზ. „ჩერნომორსკი ვესტნიკი“ ბათუმიდან სხვაგან გადააქვსო. როგორც ჩვენ ბათუმიდან გვეწერენ, ამის მიზეზი ის ყოფილა, რომ ასოთ ამწყობებს კატეგორიული უარი განუტხადებიათ ხსენებულ გაზეთის აწყობა-დაბეჭდვაზე. ამ გაზეთის რედაქტორ-გამომცემელს პალმს ყოველი ძალდონე უხმარია განერძო გაზეთის გამოცემა, მარა ვერას გზით ვერ მოუხერხებია. ამის გამო ბ-ნი პალმი თურმე ძილაუნებურათ გაზეთის გამოცემას თავს ანებებს და ბათუმიდან წასვლას აპირებს. გაზეთზე ხელის მოწყობა შორის დიდი მღვდღვარებაა, რადგან ბ-ნი პალმი სდუმს და უკან ფულის დაბრუნების შესახებ არას აცხადებს.

ამიერ-კავკასიის რკინის გზის გამგეობას რუსეთის ყველა რკინის გზის გამგეობისათვის უცნობებია, რომ ჩვენგან დამოუკიდებელ მიზეზების გამო ვერ მივიღებთ საქონელს გასაგზავნათ ყვირილა-ბათუმსა, სამტრედია-ფოთსა, რიონ-ტყიბულასა და შორაპან საჩხერიემო. რუსეთის სხვა გზებზედაც შეწყდა საქონლის გაგზავნა, მაგ. პრივისლიანისა, ნიკოლაევისა და სხვებზე.

გაზ. „ახალ მიმოხ.“-ში“ წერია: დაბა ქიათურაში, 1 თებერვალს, მოუკლავთ მარგანციის წვირლ მრეწველთაგანი ნ. ჩხეიძე, რომელიც შარზან უძთავრეს მოწამეთ იყო ქიათურ-

რაში მომხდარ მუშების არეულობის საქმის გარჩევის დროს და რომელმაც ვასცა ისინი, ვინც არეულობაში მონაწილეობას იღებდენ.

ქალ. ოზურგეთში 3 თებერვალს უნდა გახსნილიყო საოლქო სასამართლოს სესია, მაგრამ სესიის გახსნა შეჩერდა. ამბობენ, რომ ვითომც პოლიციის შეეტყობინებოდა სასამართლოსთვის, რომ ოზურგეთში მისი მისვლა საშიშიაო. ხმა დიდის, რომ ოზურგეთის მაზრის პოლიცია სულ ერთიანათ სამსახურს თავს ანებებს; სუფსის ნაწილის პრისტავს ქვეთარაძეს უკვე კიდევაც დაუნებებია თავი სამსახურისთვის. 3 თებერვალს ლანჩხუთის პრისტავის კვაშალის სახლისთვის 37 ჯერ დაუხლნით თოფი, თუმც შიგ მყოფთათვის ზარალი არაფერი მიუყენებიათ.

იმავე გაზეთის სიტყვით, ამას წინათ დაპატრიმებულ ქუთაისის საურთიერთო ნდობის საზოგადოების კასირის ს. კილაძის მაგივრათ დროებით მიუწყვევიათ ბეჭია, მაგრამ მას ამაზე უარი განუცხადებია.

კორექსიონდენცია.

ძალ. ფოთი. 19 იანვარს რუსეთისა და რუსის საზღვაოსნო საზოგადოების ადგილობრივ კანტორებში მოხელეთა მიერ უოკლეჯარ საკანტარო საქმეთა წარმოება შეწყვეტილ იქნა. ხალხის მტარებელი საფოსტო გემები რუსეთისაკენ ისე გაემგზავრენ, რომ არც ერთი ბიჯეთა არ გაუიღვლა, აგრეთვე საქონლით დატვირთული გემები უძრავათ დგანან რეიდზე, რადგანაც საქონლის ამხუსხველი და შიმღები მოხელენი არსად ჩანდენ და ისე კი გემების დატვირთვა ან გადმოტვირთვა უოვლად შეუძლებელია. გაფიცულთა რეიდზე ასს კაცს ადემტრება, რომელთა მომეტრებულ წილს ეგრეთ წოდებული „ინტელიგენტ-პროლეტარები“ შეადგენენ. გაფიცვის მიზეზი ას ანარქისტური საქმეთა ვითარებაა, რომელსაც იმ თავეთვე ადგილი ჰქონდა და აქვს დღესაც კერძო კანტორებში და განსაკუთრებით—საზღვაოსნო საკანტორებში, სადაც მუშაობა წარმოებს დღეში თითქმის 16—18 საათი და ერთს მოხელეს ხშირათ სამი და ოთხი კაცის გასაკეთებელი აწევს კისერზე. ასე გასისჩეეთ ამ კანტორებში მუშაობა კვირა დღეობითაც კი წარმოებს და კანტორაში მოსამსხურვე ზარებს, როგორც ზორტში საქონლის მიმღებთ, კვირაში ოთხი დამე აქვთ უძილად და აუტანელ შრომაში გასატარებელი; მთავრათ—უვლად საზღვაოსნო კანტორის მოხელეთა მდგომარეობა ბევრათ უფრო უარესია, ვიდრე მძიმე კურტნის ქვეშ რკალივით მოხრილ მუშას, ამ უკანასკნელს თავის სებაზე ხანდახან შესვენება მაინც შეუძლია. მკითხველი, უეჭველია იჯითხავს, რასადებენ გასამრჯელოს საკანტონს მოხელენი ასეთის მართლაც რომ საარაკო შრომისთვის და შესაფერისათ უფასდებათ თუ არა შრომა? საუბედურათ, დაბეჭდობითა შემძიდან ვთქვა—არა და ამ მხრივ არა მგონია რუსეთის რომელიმე კერძო დაწესებულებაში ან ქარხანაში სუფიჯდეს ისეთი მღირე ჟამაგარი, როგორც უხსოვარ დროიდან მოკიდებული დღემდე სუფიჯს განურჩევლათ სუფიჯვლად საზღვაოსნო კანტორებში. ვინ არ იცის, რომ ცხოვრება გართულდა და გაძნელდა, აურებელი მთხმონებუპანი დღითა დღე იზრდება, ათას გვარი ზირდაზირი და არა ზირდაზირი გადასახადები მატრეობენ და საზღვაოსნო კანტორებში მომუშავე მოხელეთა სევაბედი კი ოდესღაც „მას ყაშა შინა“ შემუშავებულ ინსტრუქციად—წესდებით ისახდებება.

დღეს მარტო რუსის საზოგადოება რომ აიღოთ 120 დიდი და მატარა გემი ვაგს, წლიური მოგება მიდიონ მანეთს აღემატება და, სთავიქრებელია, რომ ამ დიად საქმის სთავიშე მიგომნი (იჯულისხმეთ განკუთარებული ზარები) ოდესმე მაინც იფიქრებდენ თავიანთ მოხელეთა აუტანელ მდგომარეობაზე და რაიმე ღონის ძიე-

ეს კიდევ არ ემარა! თვით ეს კავშირი ნათლათ არ გვაჩვენებს, რომ მისი სახით ჩვენში ბიურაქრატული აბსოლუტიზმი შემოიჭრა? ავთოფორთ იმ მომარტეს, კლერკალებს და ნაციონალისტებს, რომელნიც ტანს უკაფუდენ ჩვენში ამ კავშირს; შევნივრთ ეს მოდლათ, რომ ამით ისინი საფრანგეთში კონტრ-რეფორმაციას ახდენდენ. ამ კავშირის უახლოესი შედეგი გამოისტა ამში, რომ ჩვენ წვრილ ბურჟუაზიის მიერ შემოიხანუი ფუფულებით რუსეთის შთავრბამ ჟიბუ გაისქელა. სწორეთ ამ ფუფუებით იყო, რომ რუსეთმა წამოიწყო მანჟურიაში ისეთი უსამართლო და გეჟური ომი, რომელსაც ბადალი არ უოლია ისტორიაში. კავშირი—სესხა; აი ჭეშმარიტება!..

ორთა შუა კავშირის საწინამდეგო მოძრაობამ „ნ. უ.“-ის საზღვარ კარეთელ მიმომხილველის აზრით, ძირანათ შეარეია რუსეთის და საფრანგეთის კეთილ განწყობილება.

ნ ა წ ე ვ ე ტ ი.

ღღის მნათობმა განთიადზე
ნავი დაძრა, ააცურა,
ხომღს შესცინა, გადალოკა,
მღელღოს ნამი დაწურა...

ჩაგრულთ ღროშა სულ წინ მოაქეთ
შესახვედრათ განთიადის,
მებრძოლთ გგრეინვა, გმირთა მძღე ხმა—
ჰაერსა ძრავს, ცამღე აღის...

ხალხის ტანჯვა-კვნესის ცეცხლსა
ჩამოშორდა ნაბერწკალი,—
აღათ იქცა და მტარვალთ გუნდს
შემოავლო ირგვლივ რკალი!..

ილიანი.

საპირიკველი ავგავი.

ნათელსა და განიერ ოთახში, რომლის იატაკი და კედლები ძვირფასი ხალიჩებით იყო მოფენილი, დიდს მრგვალ სტოლთან რბილს სკამზე, ასე შვა ხნის ქალბარა შერეული კაცი იჯდა და რაღასაც კითხულობდა. სტოლზე იდგა ბრტყელი საწერელი წითელი მელნით, საშრობი ქაღალდი, ფერადი კარანდაში, რამოდენიმე შავი ყლიანი წიგნი, მრგვლათ დახვეული რაღაცა ქაღალდი და ნახევარი სტაქანი ჩაი. კედლებზე აქა იქ სურათები ეყიდა, ხოლო შვა ქერიდან სტოლის პირდაპირ, მშვენიერი ღამა იყო ჩამოშვებული.

სამარისებურ სიჩუმეს მხოლოთ ქუჩაზე მოზრბინე ეტლების ხმა არღვევდა. ხანდისხან კი მეორე ოთახიდან, მოთამაშე ბავშვების წკრიალა სიცილის ხმა შემოიჭრებოდა ხოლმე და უნებლიეთ იპყრობოდა სტოლთან მჯდომარე კაცის ყურადღებას. ის აიღებდა თავს, მიაყურადებდა ბავშვების ხმას, შემდეგ მონთქავდა ჩაის, კმაყოფილებით ჩაიცილებდა და ისევ თავის საქმეს უბრუნდებოდა.

მან გაათავა კითხვა. გაშლილი ქაღალდი ოთხთათ მოკეცა, ზედ წითელი კარანდაშით რაღაცა დაწერა და იქვე დადო. შემდეგ აიღო მრგვლათ დახვეული ქაღალდი, რომელსაც ზევიდან ეწერა: „გაზეთი ეკალი.“, გაშალა და კითხვას შეუდგა.

— აჰაა, ეს ლევანის საკვირაო ფელეტონია! ვნახოთ, ვნახოთ!

„ძვირფასო მკითხველო!“ წერდა ფელეტონის ავტორი. „სულითა და გულით მწადია გაგიზიარო ყოველივე ჩემი გულის თქმა, ჩემი აზრი და ფიქრები, ჩემი სიხარული და მწუ-

ხარება. მინდა ავიწერო ის სახარელი ამბავი, რომელიც გუშინწინ ჩვენი ქალაქის ქუჩებში დატრიალდა. ოჰ, შესაძლებელი რომ იყოს, თვით იმ უმანკო სისხლით, რომელიც ასე უხვათ შეიშრო ჩვენმა ქუჩებმა, დავხატავდი იმ სახარელ სურათს. მაგრამ ეს შეუძლებელია; შეუძლებელია, იმიტომ რომ ჩვენს წინაშე ამართული კედელი, ხელს გვიშლის დაგანახონამდელი სახე იმისი, რაც საკუთარი თვალითა ვნახე. მაგრამ მე მიიცი ვცდი და ვნახოთ რა გამოვა; ცდა ხომ ბედის მონახვერია.

ერთი ტალღა იმ საერთო ქარიშხლისა, რომელიც ჩვენს სამშობლო ქვეყანაში ამდგარა და რომელიც განადგურებას უქადის ყოველივეს ძველს, ძირ გამოშალსა და უვარგისს, ღიახ ერთი ტალღა ამ საერთო ქარიშხლისა ჩვენს ქალაქშიაც შემოიჭრა.“

სტოლთან მჯდომი კაცი შედგა ხელში, კალამი აიღო და მკირეოდენი ფიქრის შემდეგ, წაკითხულს ისევ თავიდან დაუბრუნდა.

— აჰა, აი ეს სიტყვა „საზარელი“. განა შეიძლება ამ ადგილას ამ სიტყვის ხმარა? განა შეიძლება პოლიციის მოქმედებას „საზარელი“ ეწოდოს? მართალია, უიარაღო ხალხს დაეროენენ, ბევრი დაბოცეს, მეტი დასჭრეს და ამაზე კიდევ მეტს ძველები დაუბილეს ცემით, მაგრამ ასეთი მოქმედება მიიცი არ შეიძლება „საზარელათ“ ჩაითვალოს. არ შეიძლება იმიტომ, რომ ეს მთავრობის განკარგულებითა ხდება. მაშ აი ასე..

სტოლთან მჯდომმა ამოიღო ნიშანში სიტყვა „საზარელი“ და ზედ განიერი წითელი კვალი გავლო, რაიცა იმას ნიშნავდა, რომ ეს სიტყვა სხვა რომელიმე უფრო ღამაში სიტყვით უნდა შეიცვალოსო. შემდეგ სტოლთან მჯდომი ჩაყვა წერილს და კვლავ შეჩერდა იმ ალაგას, სადაც ეწერა: „საერთო ქარიშხალი“. ის ღრმით ჩაუფიქრდი ამ სიტყვების აზრს და სახე მოვლუშა.

— არა, არ შეიძლება, ეს მეტის მეტია, ჩაილაპარაკა მან. აქ ცხადათა ჩანს, რომ ამ „საერთო ქარიშხლის“ სახელით ავტორს სიტყვა „რევოლიუციის“ გამოხატვა უნდა. ღიახ მესმის, მესმის... როგორ ქერქშიაც უნდა გაახვიოთ, მე მიიცი მიუხედები სიტყვის ნამდვილ აზრს და მწიშვნელობას. ვიცი რომელ „საერთო ქარიშხალზედაც“ უნდა მიუთითონ მკითხველს საზოგადოებას. მაგრამ ეს შეუძლებელია, მე მოვალე ვარ ასეთ ორ აზროვნებისგან განვთავისუფლო წერილი, რომ მკითხველის თავში რაიმე ეჭვი არ დაიბადოს. ჩემს კალამს ვერავითარი სიტყვიერი კოტრახანდა ვერ გავებარებ. დარწმუნებულ ვარ, რომ ზოგჯერ ისეთ ალგორიას ვიქერ, რომლის აზრს თვით უგანათლებულესი მკითხველიც ვერ გაიგებს. რას იზამ, ასეთია მოვალეობა. ან სამსახურს უნდა დაანებო თავი, ან უნდა პირნათლათ შესარულო მონდობილება; ჩემი მონდობილობა კი ეს არის. მართლაც და მაშ რა მოხელე უნდა ვიყო, თუ ბეჭდვითი სიტყვა ფარულის სახით, ე. ი. ალგორიებით მთავრობისათვის სახიფათო აზრებს გაავრცელებს?! მაშ აი...

სტოლთან მჯდომმა კვლავ ამოავლო კალამი მელანში და „საერთო ქარიშხალს“ წითელი ზოლი გადაატარა.

— განა მე კი მიხარია მეგობრის მომდღურება, მაგრამ სამსახური მიბრძანებს და უნდა ავასრულო.

ის ადგა, ოთახში გაიარ-გამოიარა და ბოლოს ფანჯარას მიადგა. ქუჩაში რკინის თავებიან ჯოხებით აღქურვილი ჩაგლეჯილი მეუზოები ირეოდენ; გოროდგები და მათი უფროსებიც რაღაცა არა ჩვეულებრივ ფაცი-ფუცში იყვენ-ხალხიც უფრო აღელვებულსა გავდა. მაგრამ რადგანაც ეს ჩვეულებრივი მოვლენა არის ღღევანდელი ქალაქის ცხოვრ-

ბისა, იმანაც მალე მოაშორა ქუჩას თვალი და ისევ თავის საქმეს დაუბრუნდა. აიღო თუ არა კალამი ზიზღის გამოძახებული ღიმილის კვალი სწრაფათ გაუქრა სახიდან.

— აბა ვნახით ქვევით, რასა წერს ჩვენი ლევანი—ჩაილაპარაკა მან და განაგრძო.

„აქაურმა მუშებმაც შეფიცეს ერთმანეთს, თავი დაანებონ მუშაობას, სანამ მათ აუტანელი მდგომარეობას მათი უმოწყალოთ კარცვასა და ყვლეფას ბოლო არ მოეღება“. სტოლთან მჯღლამი კვლავ შედგა. სახეზე ისევ დაეტყო უსიამოვნების ნიშანი.

— კიდევ!.. სწორეთ აღორ ვიცი რა გზას დავადგე როგორ შეიძლება ასე წერა. „ცარცვა-გლეჯა“, „ყვლეფა“ და სხვ. უნდა შეიცვალოს, უთუოთ უნდა შეიცვალოს, წარმოთქვა მან და გადაუსვა თავისი კალამი აღნიშნულ სიტყვებს.

— ვნახით შემდეგ...

„მართლაც რომ აუტანელია მუშის მდგომარეობა! ვისაც არ გამოუცდია ის ტანჯვა-წვალება, ი: სიმშოლ სიცივე, ის უსამართლო ქცევა თავისი მკარცველებისაგან, რომლებსაც მუშა ითმენს, იმისთვის რასაკვირველია ძნელი წარმოსადგენია ის თავგამოდებული ბრძოლა თავისუფლების მოსასპოვებლათ, რომელსაც მუშა ხალხი ეწევა“.

— მაკვირვებს, სწორეთ მაკვირვებს ამ კაცის საქციელი, ჩაილაპარაკა სტოლთან მჯღლამმა. ვის გაუგონია მისგან ასეთი სიტყვები. რა გაეწყობა, უნდა მოვიმდურო, უთუოთ უნდა მოვიმდურო. უნდა წაიშალოს სიტყვა „ბრძოლა“, სიტყვა „თავისუფლება“, მათი გაშვება ყოვლად შეუძლებელია... რა ვქნა სამსახური მეგობრობაზე მალა დგას

მან მოიხარჯვა კალამი, რომ ამოეშალა ეს ორი სიტყვა, მაგრამ ქუჩიდან საზარელი ყვირილი შემოესმა. უცებ წამოხტა და ფანჯარას მივარდა. ქუჩაში ხალხი ზღვასავით ლელავდა და ირეოდა. დვორნიკების ჯოხების ტრიალს, ქვების ზუზუნს და ხმლების წკრიალს უცებ თოფების გრიალიც მოჰყვა. მე შევებტი და თვალები გამოვახილე. თურმე ყველაფერი სიზმარი იყო.

ეშმაკი.

ღამნაშავე

მოთ. ჩიჩინისა.

(ციმბირში გადასახლებულთა ცხოვებიდან).

შორს, ძლიერ შორს, მიყრებულსა და თოვლს ქვეშ დამარხულ ციმბირში, ძვეს ქალაქი ტუჟკალინსკი. ვიწრო ქუჩები და წაფერდებული ხის სახლები სამგლოვიარო ელფერს დებენ მას. იმის მკვდრულ სამარისებურ სიჩუმეს მხოლოდ მშოიერი ძაღლის სვედიანი ყმუილი და მთვრალი ქმრისაგან გადახული ცოლის ყვირილი თუ დარღვევს ხოლმე ხანდისხან; შემდეგ კი იგივე სიჩუმე და მყუდროება.

სალამოს ცხრა საათი იქნებოდა. ტუჟკალინსკის ბენდიონი მცხოვრებნი მოსვენებას აპირებდენ; ქუჩის სადარაჯოთ გამოსული ყარაული ზანტათ დაბიჯებდა და თანაც მაღიანათ ამოქნარებდა. ამ დროს ერთ ქოხის კარებთან, რომელშიაც „ადმინისტრაციული წესით“ გადმოსახლებული სტუდენტი ზედიკი დოლოგინი ცხოვრობდა, პოლიციის დარაჯი გაჩერდა და კარებზე დააკაკუნა. ქოხის კარები გაიღო და დოლოგინის მეუღლე გამოვიდა, რომელსაც დარაჯმა უწყება გადასცა ქმრის სახელობაზე, რომლითაც სტუდენტ დოლოგინს პოლიციაში იბარებდენ შვორე დილისათვის.

— თქვენ წაითხეთ 1882 წლის 12 მარტის წესდება? შეგკითხა ისპრავნიკი სტუდენტს, როდესაც ის პოლიციის სამმართველოში გამოცხადდა. ხომ მიღებული გაქვთ?

— დაახ მიღებულიცა მაქვს და წაითხულიც.
— მაშე როგორ არის, ჩემო კარგო, მე ვტყობილობ, რომ თქვენ ავათმყოფებს იღებთ. შეიძლება ეს ტყუილია?
— სრული ქეშმარიტება ვახლავთ.

— აჰა, მაშე ჩვენი ფრთები უნდა შევაკვეცოთ თქვენ თვითნებობას. უკაცრავით თუ არ ვიქნებით გიცხადებთ, რომ ავათმყოფობების მიღება თქვენ აკრძალული გაქვთ.

— კარგი მაგრამ რას მიბრძანებთ,— ასეთ შემთხვევაში: მოდიან ჩემთან ტიფით ავათმყოფი გლეხები; როგორც ექიპს მე უფლება არა მაქვს ისინი სახლიდან გამოვადგო და როგორც კაცი, მოვალე ვარ გაქირებულს დაევხარო.

— ეჰე! თქვენ გაიწყუდებთ, რომ ასეთი თვითნებობისათვის გამოგისტუმრეს ამ ციხე ქვეყანაში. არ იფიქროთ ვითომ აქ პეტერბურგი იყოს. და თუ ახირდებით საპრობილეც ახლოს არის.

— მაშე, თქვენი აზრით, ავათმყოფი დახმარების ნაცვლათ სახლიდან უნდა გავადგეო?

— ეჰ, ამეებს მე უნდა ვასწავლიდეთ? ჩვენი ლაპარაკი გათავებულია, მაგრამ ეს კი ვახსოვდეთ, რომ ტყვილა უბრალოთ მუქარას მიჩვეული არა ვარ.

ძალა უნებურათ უნდა დამორჩილებდა სტუდენტი დოლოგინი პოლიციის ბრძანებას და ავათმყოფები მიეტოვებია.

ან კი რა უნდა ვქნა. „ადმინისტრაციული წესით“ გადმოსახლებულთ აკრძალული აქვთ თითქმის ყოველგვარი ხელობა სარჩოს მოსპოვებლათ და ვალდებულნი არიან მთელი დრო უსაქმობაში ატარონ, მაგრამ ცხოვრება, ქამს-სამ ხომ საქირო არის და აი გუბერნატორის სახელზე იგზავნება თხოვნა:

— მომეცით ნება რაიმე ხელობას დავადგე და შიმშილით სიკვდილი ავაცილო თავიდან ჩემ ოჯახს, ჩემ წვრილ შვილებს. მიიღეთ მოწყალება ღვთის გულისათვის და მომეცით ნება ვიწრომო ოჯახის დასაპურებლათაო.

ბასუხი ხშირათ ყოველსავე მოლოდინს სქარბობდა თავისი სიმკაცრითა და სისასტიკით. სტუდენტმა დოლოგინმა ზევრი გაქირება გამოცადა, ბევრი-ვაი-ვაგლახი გადაიტანა ასეთი მორჩილებისათვის. ხშირათ ძლიერ ხშირათ, იმისი მოთმინება წყდებოდა და იძულებული იყო მთავრობის ბრძანება დაერღვია. მოდის საბრალო დედა, მკლავზე ავათმყოფი შვილი უწევს, ფეხებში უფარდება და თხოვს:

— მიშველე, ღვთის გულისათვის მიშველე! რას იზამ აქ, როგორ გაუძლებს ამგვარ თხოვნას აღმძინის გული, თუ კუ გულის ნაცვლათ ქვა არ უძევს კაცს. უნდა მართალი ვთქვათ, რომ სტუდენტი დოლოგინი ყოვლის უწინ იყო კაცი, რომელიც ისე იქცევა, როგორც მას ადამიანური გრძნობა ჩასურჩულლებს და არა ისე, როგორც პოლიციის მოხელე უბრძანებს.

ზოგიერთი სულ მდბალი კაცუნები ამგვარ შემთხვევაში სრულიად ემორჩილებიან, კარგვენ ყოველივე კაცურ ღირსებას და მხეცდებიან. იმათში ქრება ადამიანი, რჩება მხოლოდ სახე.

დოლოგინი შველოდა გაქირებულთ და ჩქარა დარწმუნდა, რომ კეთილი საქმისათვის ამ ქვეყანათ ყოველთვის აჯილდოებენ ადამიანს, მაგრამ აჯილდოებენ ძლიერ ხშირათ არა ისე, როგორც დაუმსახურებიათ.

ტუჟკალინსკში აი რა მოხდა. ქალაქის თავის შვილი რეველოვერს სინჯავდა, უცებ გაუფარდა და ტყვია იქვე მჯღლამ დედა-მის მოხვდა ფეხში. რადგანაც ტყვია მთავარ ძარღვს მოხვედროდა, ამიტომ ქრილობა საშიში გამოდგა. საქაროთ მოიყვანეს ადგილობრივი ექიმი, რომელმაც შეუხვია ქრილობა და სისხლის დენა შეწყვიტა, მაგრამ ტყვიის ამოღება

ვერ გაბედა და ურჩია ქალაქის თავს სტუდენტი დოღიხი მოეწვია, როგორც დახელოვნებული ხირურგი.

ქალაქის თავი საჩქაროთ მიიქრა დოღიხის სახლთან და შეველა თხოვა.

— ძლიერ კარგი, მაგრამ მე არა მაქვს უფლება ავთ- მყოფს შემწეობა აღმოვუჩინო, უპასუხა მან.

— აქ ხომ საქმე ადამიანის სიკვდილ-სიცოცხლეს შეეხე- ბა. განა აქაც შეიძლება ყოყმანი?

— რა ვქნა, როგორ შემიძლია დავებმაროთ. თქვენ უთუ- ოთ გეცოდინებათ, რომ ბანი ისპრავნიკი არ არის ჩემთან კარგ განწყობილებაში და ერთხელ დიდი უსიამოვნებაც შე- მახვედრა ასეთი თავისუფალი პრაქტიკისათვის. ამასთანავე სასტიკათ ამიკრძალა გაუწიო ვისმეს დახმარება, რაგინდ უკი- დურესი გასაჭირი იყოს. წინააღმდეგ შემთხვევაში სისხლის სამართალში მიცემას დამემუქრა.

— მე როგორც ვამიგია თქვენ ციფირში გადმოგასახლეს იმიტომ, რომ დახმარება აღმოუჩინეთ „დვორნიკებისაჲს“ უმი- ზეზოთ გაღახულ მოსწავლელ ქალს და ნუ თუ ახლა თქვენი კაცთმოყვარული გრძნობა გაქრა, ნუ თუ თქვენში აღარ მოაბრუნებ გულშემატკივრობისა და გაბედულობის კვალი, რომ დაეხმაროთ გაქირვრებულ ადამიანს, თუნდაც ამისათვის ციხეში ჯდომა მოგელოდეთ?

— მართალი ხართ; თუ ასე მოვიქცევი, ქეშმარიტება თქვენ მხარეზე იქნება. მაშ იყოს ისე, როგორც თქვენა გსურთ. მე მზათა ვარ ოპერაცია გაეკეთო და ამისთვის დავისაჯო.

ჭრილობის გასინჯვის დროს აღმოჩნდა, რომ ოპერაცია ძლიერ საჩქარო არ იყო და ამიტომ დოღიხის რჩევით გაუ- გზავნეს ტოპალსკის გუბერნატორს თხოვნა, რომელშიაც აწუ- რილი იყო ხსენებული შემთხვევა და თხოვდნ ნება მიეცა დოღიხისათვის ოპერაცია მოეხდინა. მაგრამ, საუბედუროთ, გუბერნატორისაგან პასუხათ მიიღეს, რომ ეს ნებართვა არ შედის იმის უფლებაში, რომ ასეთი ნებართვა უნდა ითხოვოს პირდაპირ შინაგან საქმეთა მინისტრისაგან პეტერბურგში და თა- ნაც ურჩევდა თხოვნა მინისტრის სახელზე გაეგზავნათ. რადგანაც მინისტრთან თხოვნის გაგზავნა და იქიდან ნებართვის მოსე- ლას ძლიერ ბევრი დრო ქირადა, ამიტომ დოღიხმა ნება დაურთველათ მოახდინა ოპერაცია, რომელმაც ჩინებულათ ჩაიარა და ქალი გადარჩა, მაგრამ თითონ მკურნალი ისპრავ- ნიკის ბრძანებით საპრობილეში ჩააშვეყდეს და აღთქმისამებრ სისხლის სამართალშიაც მიცეს.

— *Fiat justitia, pereat mundus!*.. მაგრამ სანამ მართლ- მსაჯულება თავისს საქმეს შევებოდა, სტუდენტი დოღიხი საპრობილეში ტიფთ ავთ გახდა.

რა თქმა უნდა ყველა ამ ამბავმა დიდი მითქმა—მოთქმა გამოიწვია ქალაქში და როდესაც სტუდენტის ავთსაოფობა შეიტყვეს, მთელი ქალაქი აღელდა. თითქმის ყოველ სათაობით მოდიოდნ საპრობილეში სტუდენტის პატივის მცემელნი და შოპქონდათ ვის ყვაკილევი, ვის საქმელი, ვის სხვადასხვა გვა- რი სანმეღები, რითაც უცხადებდნ თანაგრძნობასა და საყვა- რულს პატროსანი საქმისათვის უსამართლოთ დასჯილ ახალ- გაზრდას.

მაგრამ ეს თანაგრძნობა არაფრათ ექაშნიკა ბანი ისპრავ- ნიკის.

— ეგ არ ვარგა. მნახველებმა შეიძლება სტუდენტს გაქცევაშიაც შეუწყონ ხელი. ასეთი ხალხისაგან ეს გასაკვირ- ველიც არ არის და მაშინ მშვიდობით ჩემო სამსახურო, შეი- ძლება ადგილიც დავკარგო.

და აფრინა გუბერნატორთან თხოვნა. ისპრავნიკი თხოვდა გუბერნატორს სტუდენტი დოღიხი ტრაუკლონსკიდან სურ- გუტში გადაეყვანათ, რადგანაც აქ იმის ყოფნას ძლიერ ცუდი გავლენა აქვს მცხოვრებლებზე. სტუდენტს ავთსაოფობის შესახებ ერთი სიტყუაც არ იყო ნათქვამი. პასუხი ძლიერ ჩქარა

მოვიდა. გუბერნატორმა დააკმაყოფილა ისპრავნიკის თხოვნა და ნება დართო სტუდენტი დოღიხი ეტაპით სურგუტში გაეგზავ- ნიათ.

ბრძანების სისრულეში მოყვანა ისპრავნიკმა დარაჯებს დაავალა, მაგრამ ამ უკანასკნელებმა ვარი უთხრეს, ჩვენ არ შეგვიძლია უგრძობლოთ მყოლიარე ავთსაოფი ამ დროს სადმე წავიყვანოთო. ამზავი ეს ოქტომბერში მოხდა.

მაგრამ რადგანაც ბრძანება უთუოთ უნდა ასრულებუ- ლიყო, ამიტომ თითონ ისპრავნიკი დატრიალდა, საზოგადოთ გადასახლებულებთან და კერძოთ „პოლიტიკური“ დანაშაუ- ლობისათვის გაგზავნილებთან მორიდება ერთნაირ დანაშაუ- ლობათაც მიანიხა აქაურ აღმინისტრაციას. ამიტომ ისპრავნი- კმა შეება დროგი, გაიყოლია თან რამდენიმე პოლიციელი და დოღიხის სახლს მიადგა. კარებში სტუდენტის ცოლი გამო- ეგება, რომელსაც ისპრავნიკმა მელიდური სახის გამომეტყვე- ლებით ვადასცა გუბერნატორისაგან მიღებული ბრძანება.

— კარგი, მაგრამ ის რომ უგრძობლოთ წვეს?

— ძლიერ ვწუხვარ, მაგრამ მე ვალდებული ვარ მთაფ- რობის განკარგულება სისრულეში მოვიყვანო.

— რა ვქნა, იმას არაფერი არა აქვს ისეთი... თბილი ტანზე რა ჩაიცივას... .

— ნუ გედარდებთ, ისეც წავა. თქვენ ქმარს ხო ზედ მეტი სიცხე აქვს და აი სიცივეზე ცოტათ გაგროდებთ, მიუგო უგრძობელმა ისპრავნიკმა.

მართა ზერანგისა და ზეწორის ამარა გამოათრიეს ვარეთ საშინელს ყინვაში.

ვინ იცის, რა შეემთხვეოდა, რომ ერთ გამვლელს არ შე- ბრალებოდა და თავისი თბილი ქურჭი არ გადაეხურა თავგან- წირული და კაცთ-მოყვარე სტუდენტისათვის.

ვერც სიცივემ და ვერც ქარბუქმა ვერ შეუშალა ხელი ისპრავნიკს თავისი განზრახვა სისრულეში მოეყვანა. ამგვართ დოღიხმა იმშიში ამოყო თავი. აქედან სხვა რადასახლე- ეულითაგან “გუბერნატორს გაეგზავნა ტელეგრამა, რომელითაც ერთმებოდნ, თუ მართლა ვასცა მან ასეთი ყოველივე აღდ- მიანურ გრძნობას მოკლებული ბრძანება. ტელეგრამის მი- ლებისთანავე გუბერნატორმა შეცვალა თავისი განკარგულება და ნება დართო სტუდენტი საავთმყოფოში დაეწვნათ, სა- დაც ახნაგების მოვლითა და აგრეთვე თავისი მაგარი აგებუ- ლობის წყალობით სრულიად განიკურნა.

ყველაფერი კარგია, რაც კარგათ თავდება. ისპრავნიკმა თავისი ზედმეტა გულმოდგინეობისათვის მიიღო რის ღირსიც იყო, ხოლო ჯანზე მოსულ დოღიხს ნება მისცეს ანტრო- პოლოგიური გამოკვლევა მოეხდინა სემიპალატინსკის ახლო- მახლო ადგილებში.

— ნუ თო ეს მართალი ამბავია?—იკითხავს მკითხველი. ნამდვილ თუ მოგონილი არ ვიცვი, მაგრამ თვით იმის წარმო- დგენა, რომ შეიძლება ეს მართალი იყოს, ძლიერ სამწუხარო ფაქტია.

ქუთათურის შენიშვნები. II.

წინა წერილი ექიმების აქაურ მოქმედებებზე ლაპარაკით გავათავე და დღესაც მათით უნდა დავიწყო ჩემი შენიშვნები იმათზე ლაპარაკი კი დღედან უფრო საინტერესო უნდა დარ- ჩეს, რადგან მათი 12 წლის კარნაქტოლიებას ბოლო ედება. ამ მოღვაწეობაში დამსახურებულმა თავმჯდომარე სვერგენკომ ექიმ ქორქაშვილთან მომხდარ ინციდენტის გამო ოფიციალურ წერილით თავი ვაანება და 25 იანვარის კრებაზე მის მა- გირ (კენჭით 3 წინააღმდეგ) აირჩიეს აქაურ ინტელიგენცი- ის ერთი წარმომადგენელი ექიმი დ. ნაზაროვი, ასე რომ ამას შემდეგ იმედი უნდა ვიქონიოთ ხსენებული ზასოვადოების კარები გახეთებისათვის აღარ დაიკეტება.

აგერ ერთი იანვრის თვის განმავლობაში სამი კრება ჰქონდათ ექიმებს. აქ ისინი სხვა ქალაქების კოლეგებს აღარ ჩამორჩენ და შესაფერისათ დამკეს ღენერალ კოვალიოვის ველური და მხეტური მოქმედება. მათ თანაგრძნობა მხ- ლობელ თავიანთ ამხანაგებსაც არ მოუკლეს და სრუ- ლი განკურნება უსურეს ზამუსოვზე არა ნაკლებ უსა- მართლოთ დასჯილ ახლახან საურთიფროთ ბანკის თავმჯდო-

მართ არჩეულ ექიმს სიმონ ლორთქიანიძეს, რომელიც სხე-
ნებული ბანკის ძველი ცოდების მსხვერპლი შეიქნა. სრული
განკურნება უსურვეს აგრეთვე ამხანაგს მ. ძნელაძეს, რომე-
ლიც დღეს ლოგინათ არის ჩავარდნილი. ექიმ ქორქაშვილის
წინადადებით სათანადოდ ჩნობა წერილი გაუგზავნეს აგრეთვე
ამ საზოგადოების წევრს ექიმ ნიკ. ქიქინაძეს, რომელიც სამი
თვის წინეთ მისდაუნებურათ მოაშორეს ქუთაისს. ექიმ ნასარი-
ძემ კი ესეც არ იკმარა და ურჩია საზოგადოებას, რომ
დროის შეუფერებელი და ურიგო არ იქნება შეამდგომ-
ლობა ადვკრათ მისი დაბრუნების შესახებო, რაც მეტათ ჩა-
მაართვეს უზუცესმა ამხანაგებმა.

25-ის კრებაზე ექიმ ნახაროვა გაახსენა წევრებს, რომ
ერობის შესახებ მათ შეამდგომლობას, რომელიც კავკასიის
ექიმთა მეორე თავყრილობაზე იყო წარდგენილი, არავითარი
შედეგი არ მყოლია; აგრე მეოთხე წელიწადია მის შესახებ
არა ვიცით; ამიტომ ხელახალი მოხსენება გავგზანთ, სადაც
აჯობებს, რომ გავიგოთ მიინც რა ბედი ეწვია იმასო. ზოგი
თფილისის სამკურნალო საზოგადოების ან ძველი მისი ბიუ-
როს საშუალებით არჩევდა ამ შეამდგომლობის ბედის გაგებას,
ზოგი მთავარმართებლის კანცელარიაზე უთითებდა, ხოლო
ექიმი ქორქაშვილი, ადგილობრივი ბიუროკრატიაზე გულგატე-
ხილი, პეტერბურგისაკენ მიიწევდა და იქ მინისტრთა კომიტეტ-
შია ხსნაო, ურჩევდა ამხანაგებს. დღეს ეს კომიტეტი მთელი რუ-
სეთის საქირ-ბოროტო საკითხებს არკვევს და ჩვენში ერობის
საქიროების საკითხიც იმათ გავაგებინათ პირდაპირ და ეს
უფრო უახლოესი გზა იქნება ჩვენი მიზნის მისაღწევათო.
დღეს, დაუმატა მან, ყველამ კარგათ იცის როგორ არ თანა-
უგრძობდენ ამ საკითხს ადგილობრივი მართვა-გამგეობის უცხო
წარმომადგენელი რე მათში უპირველესათ მთავარმართ. ყოფილი
გოლიცინი. ამისათვის ნურც გიკვიროთ, თუ ჩვენში ერობის
შემოღების და სხვა საკითხები აქაურ კანცელარებებს არ გას-
ილტვებია, გზის სინათლე არ დაუნახავსო. ბ-ნი ქორქაშვილის
სიტყვაში გამოიწვია დიდი აყლმაყლი წევრებში და ერთმა
იმათგანმა წამოიძახა: „ამაგებზე ლაპარაკის ნება ჩვენ არც
კი გვაქვს“.

ჯერ-ჯერობით ყველა ამ აურ-ზაურს ის მოყვა შედე-
გათ, რომ ექიმი ქორქაშვილი დროებით თემინხაშურაში გადაი-
ყვანეს.

იანვარში მომხდარს ამებმა ქუთაისისაც სულ სხვა ელფე-
რი დასდო. ორი კვირის შეიარაღებულ დარაჯებისა და კაზა-
კების შიშთანობამ ჩაიარა; ცხოვრება კალაპოტში ჩადგა,
მცხოვრებლებიც მშვიდობიან მოქმედებას შეუდგენ და ყველა
შეჩერებულ, დაბრკოლებულ საქმეების გამოგვარებაშია. დღეს
ყველა გრძობს წამხედურობით მიინც, რომ ხალხის გულის ტკი-
ვილებს წამლობა უნდა და ეს თუ ისე ყველა ზომებს იღებს
მის საექიმოთ. რა საკვირველია, ეს „ზომები“, როგორც ახალი
ხილი, ჯერ კიდევ ფართო ნიადაგი არ არიან და ფრთხილი
დასაწყისი აქვთ, მარა აქაურ მოღუწებულ ცხოვრებაში ქუთა-
თურებს ესეც გვაკვირებს და სიამოვნებას გვგვრის...

ამ მხრით პირველი ნაბიჯი „ლათინურ სამხარეულოს“
ცხოვრებიდან გაისმა, თუმცა დროის ანუ მათებურით „ფე-
ხის ამყოლმა“ ბევრ დიბლომაინებს ძალიანაც არ მოსწონდათ
და ფარმაკევტებთა დღევანდელ საქციელს „ავათყოფებთან
ბრძოლა“ დაარქვეს, მარა დაკვირვებით საქმის ვითარების გა-
ცნობის და მოლაპარაკების შემდეგ აი რა მოთხოვნილებები
დაუქმყოფილეს მათ. 1. „შემოღებული იქმნას დღეში ორი
„სმენა“. 2. შეღ-შეიდი საათის დღიური მუშაობა შეცვლა, 3.
ფარმაკევტებს ბინისა და სასმელ-საქმლის ფასი ხელწე 30 მან-
დღემდ მიფთთიქრებთან ხარჯობდენ და მათსავე ოთახში იდ-
გენ მოსამსახურე ფარმაკევტებში). 3. აფთიაქის შეგირდებს

მიეცეს პირველ წელიწადს თვეში 10 მ, მეორეს—15 მ. და
მესამეს—25 მ. 4. პროვოზორის თანაშემწის—45 მ. პირველ
წელიწადს, 50 მ. მეორეს და 55 მ. მესამეს. 5. შტატგარეშე
მოსამსახურეებს არ უნდა იღებდენ აფთიაქში. 6. ავთამყო-
ფობის დროს მოსამსახურეებს ერთი თვის განმავლობაში უნდა
ედლოოდეს ჯამაგირი და ადგილიც არ უნდა დაუკარგონ. 7.
დათხოვნისას მოსამსახურეებს უნდა მიეცეთ ერთი თვის ჯამა-
გირი და დათხოვნაც უნდა ეცნობოს ერთი თვეთ ადრე. 8.
გაათვისუფლონ ფარმაკევტები და შეგირდებიც არა ფარმა-
კევტიულ საქმეებიდან (შტამლაზების და შუშების წმენდა,
გვგზავნ-გამოგზავნა და სხვ.). 9. დამდამობით მორიგულმა
თანაშემწის და შეგირდის. 10. მოსპონ არსებული დამხმარე-
ბელი კასსა. 11. სამსახურის პირველ წელიწადს ორი კვირის
თავისუფლება ჯამაგირის გამოუკლებლათ და 12 არავინ დაით-
ხოვონ გაფიცების გამო.

ქუთათურმა მეფთფექრებმა იმდენი დროის შესაფერი გამ-
ბედლაობა იხმარეს, რომ გარდა სამი უკანასკნელი მუხლ-
ბისა, ფარმაკევტების მოთხოვნილება სამართლიანათ იცნეს
და ესენიც შეუდგენ ჩვეულებრივ მუშაობის გაგძობას, თუმცა
ბოროტი ენები იმასაც ამბობენ, პირველების მხრით ეს მოსა-
ტყუებელი მახე იყო და მალე ისევე შავი კატა ჩამოიპრენს
შუაშიო. ჩვენ არ გვინდა ბოროტთა ამგვარი ნათქვამობა და-
ვიჯგროთ, რადგან ახლა უკან დახვევა საზოგადოთ მეტათ
დროის შეუფერებელ იქნება და კერძოთ მუდამ წინსვლისა-
კენ მომავალ იმერელი ხალხის შემარცხვენელი...

სასიამოვნოა აგრეთვე, რომ თავიანთ მხრითაც ქუთათურ
ფარმაკევტებს სამაგიეროთ ერთგვარი პასუხის მგებლობათ
უკისრინათ: ურთაერთ შარას სასამსახრო სამართალი შემოუღდათ.
აქ ისინი თავიანთ ამხანაგებს განსჯიან რამე ცუდი, საერთო
მაგნებულ საქციელისათვის და შესაფერ ზომებს მიიღებენ
იმათ გასასწორებლათ.

შეთანხმების, ნოქართა მოთხოვნილებების და დაკმაყოფილ-
ების გზას ადვიან აგრეთვე აქაური ვაქრებიც. პირველი
ნაბიჯი ამ მხრით უკვე გადადგეს და დადგინეს, რომ საქმე
დღეებში დუქნება გააღონ 1 ოქტომბრიდან 1 აპრილამდე
დღის 8 სათიდან საღამოს 7-დი, ხოლო აპრილიდან ოქტო-
ბრამდი დღის 8-დან საღამოს 8 სათამდ. კვირა-უქმე დღე-
ებში კი სრულიად არ იქნება ვაქრობა. დანარჩენ მოთხოვნი-
ლებებზე ჯერ ვერაფერი გადაქვილ გზას დაადგენ. მხოლოთ
თავისუფლებისათვის ვერ იმეტებენ, გარდა თითო-ოროლა
მსხვილებისა, თავიანთ ხელკვიეთებს, ხელოსნები, განსაკუთ-
რებით მწყლე, მგექქმე, დურგლები თერმები და სხ. ამათ სა-
ხელოსნობებში ისევე ძველებური ადათი სუფევს და თუ იმათი
უმრავლესობა 8 საათის იქით დუქნის დარაბებს ხურავს,
შიგ დამის 11—12 საათამდის ისევე ძველებურათ შრომას ეწე-
ვიან თვალეზ ჩამოფხატული, მყვინთავი შეგირდები თითო
უფროს ხელოსნის, ქარგლის თავადგემურობით...

ისო.

თფილისის სამჭოს დარბამში.

7 თებერვლის საღამოს არა ჩვეულებრივი ელფერი ეღვა-
საბჭოს დარბაზი ხალხით იყო გატენილი. აქამდის უხმო ხმო-
სნები 7 თებერვალს არა-ჩვეულებრივათ აღაპარაკდენ. ბევრი
საქირ-ბოროტოთ კითხვა უნდა გარჩეულიყო ამ დღეს და სწო-
რეთ ამითი აიხსნება ის გარემოება, რომ საბჭოს დარბაზს აუ-
არებელი ხალხი მოაწვა. წაკითხულ იქნა 46 ხმოსნის მოხსე-
ნება მეფხოვეთა ინსტიტუტის მოსპობის შესახებ. ლაპარაკო-
ბდენ ცხარეთ, გრძობით. ხმოსნების აზრით აღმინისტრაციამ
3000 ჯამუში ჩაუყენა თბილისის მოქალაქეთ. ეს ჯამუშები,

დაქარავებულნი ვითომ და ეზოს გასასუფთავებლათ, თავის საქმეს არ ასრულებენ, მთელი დრო პოლიციის განკარგულების ქვეშარიანო, ჩვენი ბედ-იღბალი დამოკიდებულია „დვორნიკისაგან“, რომელიც ყოველ წუთში მზათ არის მიიზინოს პოლიციის განყოფილებაში და დავგაბეჭდოსო და მერე ხომ იცით რა მოსდევს „დვორნიკის“ დაბეჭდვას—ცხებ, ცემ-ტყევა და ათასგვარი ძალმომრეობა. ჩვენ საცემ-სატყევათ დავგაჭირავებინა „დვორნიკები“ ადმინისტრაციამ, რომელიც ამ საქმისთვის სავლტხოვით ავარჯიშებს და წრთვინს მათ. აბა შეხედეთ „დვორნიკებს“ დაჩბევის წინა დღეს... რა აღტაცებით მოელოან ისინი, კეტებით შეიარაღებულნი, ხვალნიდელ დღეს!.. რა შეუბრალებლათ დაგვიწყებენ ხოლმე მერე ცემას ჩვენაჲკე მისამსხფრნა! ბევრს ხმოსანს თავალით უნახავს, რომ 28 იანვარს მეგზოვები უმოწყალოთ ცემდენ სრულიად უდანაშაულო ხალხს, არ ინდობდენ არავის—არც ქალებს არც ბავშვებს. მერე ვინ დაავალა მეგზოებს წესიერების აღდგენა? მხოლოთ ადმინისტრაციამ, წინააღმდეგ არსებული კანონისაო. კაცს ვეკრაობდეს, ფულს ვაძლევდეს; ლაპარაკობდა ხმოსანი ქოჩორიანცა, და იმის მაგივრათ, რომ მე მემსახუროს, მევე მცემსო. არ გვიდა ბატონო, არც მაგათი გაძლიერებული წესი, არც „დაცვა“ და არასფეროო. ოღონდ თავი დაგვანებონ და ჩვენ მოუღვლით ჩვენ თავსაო. საბჭომ ერთხმათ მოიღო 46 ხმოსნის წინადადება და დაადგინა: აღიძრას შუადგომლობა მეგზოვეთა ინსტიტუტის მოსპობის შესახებ.

შემდეგ წაკითხრლ იქმნა მოხსენება 33 ხმოსნისა, რო მელთ წინადადებით საბჭომ, ერთ ხმათ, უღობარაკოთ 2000 მანეთი გადაღო 23 იანვარს დაზარალებულთა სასარგებლოთ. კრებამ მოისმინა აგრეთვე წინადადება 38 ხმოსნისა, რომელნიც 23 იანვარს ამბების გამოძიებას და ქალაქის მუშათა მდგომარეობის გამოკვლევას თხოულობდენ. ხმოსანმა არგუთინსკიმ გრძნობით დასურათა 23 იანვარს მომხდარი უბედურება და სხვათა შორის თქვა: ყველასათვის ცხადი უნდა იყოს, რომ მუშები არიან ჩვენი მარჩენელი, ბევრნიარათა ვართ ჩვენ მათგან დამოკიდებულნი, მაგრამ, სამწუხაროთ, სრულებით არა ვიცით რა ამ ჩვენი მრჩენელების შესახებ, არ ვიცით როგორ ცხოვრობენ, რას საჭიროებენ... ვიცით მხოლოთ ის, რომ მუშები მოკლებულნი არიან თითქმის ყველა უფლებებს. ის, რაც სხვისთვის კანონიერია—მუშებისთვის აკრძალულია; კანონი სასტიკათ სჯის მათ, როდესაც ისინი იკრიბებიან და თავიანთ ქირ-ვარამზე თათბირობენ, მაშინ როდესაც მთავრობა მექარხნებს დახმარებასაც კი უწყევს გაფიცვის დროს... იმ დროს, როდესაც ჩვენ თვალ წინ ათასგვარი უსამართლობა ხდება, ჩვენ ლაპარაკის ნებასაც კი არ გვაძლევენ.

23 იანვარს პოლიციამ ქალაქი აიკლო, ყახახები და დვორნიკები ხალხს მიუსია... მრავალი მოქალაქის სისხლი დაიდვარა იმ დღეს ტფლისის ქუჩებში. უმოწყალოთ ცემდენ ყველას—ქალებს, ბავშვებს, მოხუცებულებს! პრესა კი ამ დროს სდუმდა, კინტასაც ვერ ძრავდა. ამიტომ ჩვენ ვაღლებულნი ვართ დაუყოვნებლივ მოვითხოვოთ სიტყვის, ბეჭდვის, კრებების, კავშირების და გაფიცვების თავისუფლება და კანონის წინაშე საზოგადოების ყველა ნაწილის თანასწორობაო. ქალაქის მოურავმა წაუკითხა კრებას 700 მოქალაქის მოხსენება, რომელნიც თხოულობდენ მეგზოვებისაგან დაფარვას და „დვორნიკთა“ ინსტიტუტის მოსპობას. ამისთან ერთათ წაკითხულ იქმნა ნათიცი ვეკილების და მათი თანაშემწეების რეზოლუცია. ვეკილები პრეტესტს აცხადებენ ადმინისტრაციის მხეტურ მოქმედების შესახებ და გადაუწყვეტია დაზარალებულ მუშებს იურიდიული და მატერიალური დახმარება გაუწვიონ.

ხმოსანმა გიორგი თუმანაშვილმა წინადადება შეიტანა—ვიშუადგომლოთ, რომ 1899 წლის 15 მაისის დროებითი წესები მოისპოს. ამის შესახებ სიტყვა წარმოთქა ხმოსანმა ალ. არგუთინსკიმ, რომლის აზრით ადმინისტრაციის განუსაზღვრელ უფლებას კავკასიაში ბევრი ენება მოაქესო. ხმოსანმა გაახსენა კრებას, თუ როგორ ჩაერია საქმეში ადმინისტრაცია, როდესაც ქალაქმა ტრამვაის გამოყვივა მოიწადინა და ეს მომგებმანი საქმე ხელიდან გამოაცალა. ვითხოვეთ ქალაქში საჯარო სამკითხველოს გახსნა და ადმინისტრაციამ უარა გვიოხროა; ვითხოვეთ უმაღლესი სასწავლებლის გახსნა და ამაზედაც უარი გვითხრესო. ყოველ ჩვენ კეთილ განზრახვას მთავარმართებელი წინ ეღობებოდა და ბოლოს პასუხის გებაშიაც კი მისცა ყველა საბჭოს წევრებო. ყველა ამან ქალაქის საქმეები, რასაკვირველია, უკან დასწია. საჭაროა, რომ ეს საგანგებო უფლებები მოისპოს ჩვენშიო,—ამბობდა ხმოსანი. მაგრამ ეს არ კმარა: იქ, სადაც არ არსებობს თავისუფლება სიტყვის, კრებებისა, კავშირებისა და გაფიცვებისა, იქ, სადაც გამეფებულია ადმინისტრაციის თვითნებობა, ძალმომრეობა, საზოგადოებრივი ცხოვრების რიგიანი მოწყობა შეუძლებელია; ხალხი შუთათეს დღეს ამისგამა, აბოპოქრებულ ზღვას მოგაგონებთ დღეს მთელი რუსეთი... რომელიც დამკიდება მხოლოთ მაშინ შეიძლება, როდესაც დამყარდება კანონიერება. კანონიერი და მშვიდობიანი ცხოვრება კი მაშინ დამყარდება, როდესაც კამონმდებელი ხალხი იქმნება, როდესაც თვით ხალხი განაგებს თავის ყოფაცხოვრებასო. ხმოსნის სატყვას აღტაცებით მიეგება დამსწრე საზოგადოება. ამით გათავდა 7 თებრვალს სხდომა.

ვისურვებთ, რომ ამისთანა სხდომები თფლისის „მამებს“ ბევრჯელ მოეხდინათ*).

სამოგადოებრივ-ინტორიული წერილები.

(რუსულიდან თარგმ. ლ. ელიაშვილი)
(შემდგები.—იხ. „მოგზ.“ № 4).

III.

ქალაქის დემოკრატია ძველათ.

როცა გარემოება ხელს უწყობდა, თემობითი ცხოვრება დემოკრატიის ახალ აღორძინებას ედებოდა საფუძვლათ.

ეკონომიური ურთიერთობის შემდგემა განვითარებამ აღმოაცენა და დაამკვირდა ხელობა და ვაჭრობა იმ თემებში, რომელთაც საამისოთ ან მოხერხებული ადგილი ეკავათ ან პოლიტიკური პირობები უწყობდა ხელს. ასეთ თემებში მცხოვრებთა რიცხვი და მათი სიმდიდრე მაკულოზდა. აი ამ სიმდიდრის და თავის თავის დასაცავათ თემებმა ირველოვ შემოივლეს ზღუდვ და ქაჭაქვით გალაქკენ. ასეთი ქალაქები განსაკუთრებულ კარგ პირობებში დიდ ძალას და გავლენას იხვექდა. ბევრმა მათგანმა მოახერხა თავის დამოუკიდებლობის შეჩინა ან ხელ ახლო დაბრუნება თუ დაკარგული ჰქონდა. ზოგმა იქამდისაც მიახწია, რომ თვით განხა მმძძანებელი, სხვა თემები დაიპყრო, სახელმწიფოები დაარსა; ზოგი ასეთი სახელმწიფო სიერკით მონარქიასაც არ ჩამოუვარდებოდა, ასეთია, მაგალითათ ათინის სახელმწიფო. გარდა ამისა, ყველამ კარგათ იცის თუ რა ვეებერთელა, მსოფლიო სახელმწიფო შექმნა რომის ქალაქის თემმა.

* აქ უნდა აღვნიშნოთ ის გარემოება, რომ როდესაც მუშებზე და მათი მდგომარეობის გაუმჯობესებაზე ლაპარაკობდენ ერთი, ხმოსანთ (გენერალი) სხდომიდან წავიდა.

ქალაქის სიმდიდრისა და ძლიერების ზრდასთან ერთად თვით ქალაქში მწვევე სასტიკი ბრძოლა იყო გაჩაღებული.

გლეხის უბანი პირველად სასოფლო თემის მსგავსი იყო. მიწები, რომელიც ჯერ კერძო მესაკუთრის ხელში არ გადასულიყო, თემს ეკუთვნოდა. ყველა მცხოვრებლები თემის წევრებად ითვლებოდა და სათემო მიწებით საერთოდ ან ცალკე თემისაგან მიერ დადგენილი წესის თანახმად სარგებლობდნენ.

თუ თემში ვინმე უცხო მოვიდოდა, რაც ძლიერ იშვიათად მოხდებოდა ხოლმე, რადგან მეურნეობა მტკიცეთ აკავშირებს მიწათმომკმელს მიწასთან და თუ თემი მას მიიღებდა, მაშინ იგი სრულ თანასწორ უფლებებიან წევრად ხდებოდა, მიწა ხომ მაშინ საუპირობო მეთიკ იყო.

ზემოთ აღნიშნული წესი პირველად ქალაქებში შეიცვალა. ქალაქი ძლიერ იზრდა და ახლო მახლო და შორეულ მცხოვრებთ, ზოგჯერ უცხო ქვეყნელებსაც, რადგან მისგან დიდ სარგებლობას გამოელოდნენ. შემოსახლებულთა რიცხვი მატულობდა, რის გამო მიწის სივიწროვე საგრძობელი შეიქმნა, მას ფასი დაეღვა. ამ მიზეზით თემის ძველმა წევრებმა შემოსახლებულებისთვის მიწების ძველს თავი დაანებეს და თანასწორ უფლების მატარებლად მხოლოდ თვით თავისი თავი გამოაცხადეს. ამგვართ თემი შეიქმნა კარჩაკეტილი ორგანიზაცია. ამით იწყება ბრძოლა თვით ქალაქში: განადნენ ერთი მხრით მიწათმფლობელი და ვაჭარი არისტოკრატია, პატრიციატი, და მეორე მხრით დანარჩენი მკვიდრნი—პლებეები, რომელთაც არა თუ სათემო მიწებით სარგებლობის ნება არ ჰქონდათ, არამედ სახალხო კრებებზე მონაწილეობის უფლებასაც მოკლებული იყვნენ, მაშინ როდესაც ამ კრებების ხელში იყო საკანონმდებლო და სამოსამართლო უფლებები და საზოგადოების მართვა-გამგეობის მეთვალყურეობა.

ეს თემიდან გამორიცხულნი თავდაპირველად მოთმინებით იტანდნენ თავის უფლებობას, სანამ იმათ შემოსულის უფლებიანი წევრები თურგნიდნენ მათ თუ ყოველთვის თავის უმეტესობით არა, ეკონომიური მნიშვნელობით მაინც; მარა პატრიციების ეკონომიური მნიშვნელობა თანდათან კლებულობდა, უუფლებო პროლეტარიების კი ძლიერდებოდა, რადგან მათი რიცხვი და ეკონომიური გავლენა მატულობდა. მიწათმომკმელებამ ქალაქის ცხოვრების საფუძვლობაზე ხელი აიღო და პირველ ადგილზე ვაჭრობა-მრეწველობა წამოიქიმა. ეკონომიური ძალა მიწათმომკმედიდან ვაჭარ-ხელოსნებზე გადავიდა. რაც უფრო წინ მიდიოდა ასეთი განვითარება, მით უფრო მეტ ძალას გრძობენ ვაჭარ-ხელოსნები და მით უფრო აუტანელი ხდებოდა მათთვის უუფლებობა, და მით უფრო მედგარ წინააღმდეგობას უცხადებდნენ პლებეები პატრიცებს. რა ექნათ? პატრიცები იძულებულნი შეიქმნენ დაეთმოთ: პლებეებმა მოიპოვეს უფლება მმართველობაში მონაწილეობის მიღებისა და სათემო მიწებით სარგებლობისა. პლებეების მონაწილეობამ ქალაქის გამგეობაში თანდათან იმატა და შესამჩნევი ძალა მოიპოვა დანარჩენ კლასებთან შედარებით.

ზოგჯერ საქმე იქამდის მიახწევდა, გარემოება ისე შეუწყობდა ხელს, რომ სამმართველო კრებაში, რომელსაც მინიჭებული ჰქონდა უფლება კანონები გამოეცა, თანამდებობის პირები აერჩია და რამდენიმეთ სასამართლოს საქმეებიც ეწარმოებია, მთელი ხალხი იღებდა აღრინდელურად მონაწილეობას.

ახალ საფუძვლელზე ძველი დემოკრატიის ასეთი განახლების ბრწყინვალე მაგალითს ქ. ათინა წარმოადგენს, რომელიც დიდი სახელმწიფოს შუაგულ ადგილათ, ცენტრათ გადაიქცა. რა შედეგი მოყვა ამ პირდაპირ სახალხო კანონმდებლობას?

დიდი სახელმწიფოს მართვა-გამგეობა მეტათ რთული და

ძნელი საქმეა; ათინელებმა გამოიჩინეს სრული უნარი ქვეყანას მთავა-გამგეობაში, მხოლოდ ეგაა თითქმის მთელი თავისი დრო ამ საქმესთვის უნდა მოენდომებინათ.

ასეთმა გარემოებამ პოლიტიკური უფლება ფაქტიურათ ხალხის იმ ნაწილს ჩაუვლო ხელში, რომელსაც შეეძლო მთელი თავისი დრო შეეწერა ამ საქმისათვის, მარა ამ ნაწილში არც მახლობელი სოფლის გლეხობა შედიოდა, იმისდა მიხედვით თუ რაოდენი მოქალაქეობრივი უფლება ჰქონდათ ათინაში მათ და არც ქალაქის ხელოსნები. სახელმწიფოს მართვა-გამგეობა, კანონმდებლობა და უმაღლესი სასამართლო იმ პირთ ჩაუვარდა ხელში, ვინც სხვისი ნაოფლარით ცხოვრობდა, მუქთა-ხორა მდიდრებს და მეორე მხრით მუქთა-ხორა დატაცებს: ე. ი. მსხვილ მიწის მესაკუთრეთ, მსხვილ ვაჭრებს, მეკარხნებს¹⁾ და პროლეტარებს²⁾

კლასს გარეშე დარჩენილ (დეკლასირებულ³⁾ პროლეტარისათვის არ არსებობს კლასობრივი ინტერესი. პოლიტიკური უფლება მისთვის მხოლოდ საშუალებაა დაიკმაყოფილოს თავის პირადი, დროებითი ინტერესები, და ვერასოდეს ვერ აწარმოებს სახელმწიფოს საქმეებს ერთი რომელიმე განსაზღვრული კლასის ინტერესების მიხედვით. პროლეტარები თავის პოლიტიკური გავლენით ვაჭრობდნენ, ვინც მეტს მიცემდა, მას მიყიდდნენ, ე. ი. მდიდრებს. მდიდრები იმათ გულს მოწყალებით და დღესასწაულების გამართვით, ე. ი. „პურით და გასართობით“ იგებდნენ. სწორეთ ისე, როგორც რომში, მხოლოდ აქაური გასართობი აქ სხვა ნაირი იყო. ამის საშუალებას კი მონობა იძლეოდა. ერთი მხრით იმის გამო, რომ საშუალო კლასებს სურდათ მდიდრების გავლენა პროლეტარებზე შეესუსტებიათ, და მეორე მხრით თვით პროლეტარებს სურდათ რაც შეიძლება მეტი პირადი სარგებლობა ენახათ სახელმწიფო საქმეებში ჩარევით, წარმოეცა სხვადასხვა გვარი დაჯილდოება საზოგადო საქმეებში მონაწილეობისათვის: შემოიღეს ჯამაგირები სასამართლო და სახალხო კრებებში, ასე გასინჯვი გასართობზე დამსწრესთვისაც ჯამაგირი შემოიღეს. რას უნდა დაეფარა ეს ხარჯი? ერთი მხრით მდიდრებზე გაწერილ გადასახადით, ე. ი. მონების შრომით მოპოვებული ქონებით, რომლებიც ხელახლა ათინელთა გაბატონებული ხალხის მარჩენალი შეიქმნა და მეორე მხრით, იმ გადასახადებით, რომელიც შემოქონდა დამოკიდებულ მოკავშირე თემებს.

ეს კიდევ არაფერი. პერიკლის დროიდან ათინელი სახელმწიფო მოღვაწეები პოპულიარობის, გავლენის, მოსახვეჭათ რაც დამარცხებულ მტერს მამულებს ჩამოართმევდნენ, კლერებათ, ე. ი. უბნებათ, დაყოფდნენ და ათინელ მოქალაქეთ ურიგებდნენ. ასეთი უბნების მიღებათ დაერქვა კლერუხები, ე. ი. უბნის მებატონეები. თუ ამ ზომებით სახელმწიფო მოღვაწეებს უნდადათ არაფრის მქონებელი მოქალაქე მიწის მუშათ გაეხადათ, უნდა გამოვტყდეთ, ეს ზომა სრულიად უფარვისი იყო. პროლეტარებისთვის ბევრათ უფრო სასიამოვნო იყო სრულიად უშრომლათ ათინაში ექვეფათ და მხიარულათ დრო გაეტარებიათ, ვიდრე სოფელში ჭაპანწყვეტით ეტარებია ერთ-

1) ათინაში მრავალი ისეთი ქარხანა იყო, სადაც მონები მუშაობდნენ. ერთხელ პელოპონესის ომის დროს, სპარტელების მიერ დაკავებულ დეკოლიას გაიქცა ათინიდან არა ნაკლებ 20,000 მუშისა, მათგან უმეტესობა ქარხნის მუშა იყო. დემოკრატთა პოლიტიკოსი კლიონ „მეტყავე“ ხელოსანი კი არა, ტყავის ქარხნის მებატონე იყო.

2) როგორც შემდეგიდან მკითხველი გაიკვებს მაშინდელ პროლეტარებსა და დღევანდელ პროლეტარებს შორის არაერთი მსგავსება არ არის.

მთარკმნელი.

3) Деклассированный ეს ის პირია, რომელიც თავის კლასს მობოროდა და არც სხვა რომელიმე კლასში შესრული.

ფეროვანი ცხოვრება. აგრეც მოხდა. მათ ქალაქში არჩივს დაჩენა და მიწები კი ძველ მებატონეებზე გასცეს იჯარით. ამგვარათ, კლერუხიამ არსებითათ ის ცვლილება მოახდინა, რომ პროლეტარებს მიუზინა ვადახდელი გლეხები სოფელში, რომლებიც მათთვის მუშაობდნენ. ეს წესი საკმაოდ გვიხსნის, თუ რათ ჰქონდა ათინელებს უზომო წადილი ჩაეგდოთ ხელში სხვისი მიწები. ამასთანავე ეს გარემოება იმ საოცარი სიმძულვარის მიზეხსაც ცხადყოფს, რომელსაც გრძნობდნენ ათინელებისადმი ყველა ქვეყნურადმი თემები.

ასეთი ზომებით მდიდრების გავლენა ხალხის ღარიბ და უქმ ნაწილზე კი არ შესუსტდა, წინააღმდეგ საშუალო მშრომელმა ხალხმა კი მუშაობაზე გული აიყარა და პოლიტიკურ მოღვაწეობის საშუალებით შეუდგა გამდიდრების წყაროს ძიებას. ასეთი წესი სწორეთ რომ სულ ახალ-ახალ პროლეტარებს მატებდა სახელმწიფოს.

სანამ დაქირავებული პროლეტარები გაჩნდებოდნენ, დემოკრატის მხოლოდ მშრომელი, საშუალო კლასი; ე. ი. გლეხები და ხელოსნები უქვერდნენ მხარს. პროლეტარები კი მხოლოდ თავის უფლებობით და თავისუფლებით ვაჭრობდნენ და ვერასოდეს ვერ ბედადდნენ სერიოზულ ბრძოლაში ჩარევას. აი ამიტომ, როგორც კი ათინის მცხოვრებთა მასსა გაპროლეტარდა, ხალხის თავისუფლების დამოხზა აუცილებელი შეიქნა.

ამ გზით მიდიოდა განვითარება, როგორც ვიცით, რომ-შიაც.

ამგვარათ ჩვენ ვხედავთ, რომ „პირდაპირი სახალხო კანონმდებლობა“ აქაც, როგორც ბარბაროსობის ხანაში, სხვის შრომაზე იყო დაფუძნებული. ბარბაროსობის ხანაში ქალების შრომა, ცივილიზაციის—მონების და მოხარკეთ. და როგორც ველურ ხანაში საყოველთაო თავისუფლებას დესპოტიზმი მოყვა, ისევე დესპოტიზმით დასრულდა ქალაქის თემთა დემოკრატის ახალი აღორძინებაც.

(შემდეგი იქნება).

უქრნალეგამეტებიდან.

რუსულ ცხოვრებაში ამ უკანასკნელ დროს დაქინებით ლიპარაკობენ საერობო კრების—„ზემსკი სობორ“-ის—მოწვევის შესახებ. „ნოვ. ვრ.“-ს რედაქტორს, ა. ს. სუგორინს, ამის შესახებ ულაპარაკნია ერთ სახელმწიფო მოხელესთან და ლიპარაკის საგანი შემდეგი ყოფილა:

„სერობო კრების“ ანუ პარლამენტის მოწვევა ფრად რთული საგანია; ბერი სკაითხი უნდა გადაწვდეს წინდაწინვე. ამასთვას მოწვეული უნდა იქნას განსაკუთრებული სარედაქციო კომისია, სადაც, მთავრების მოხელეთა და არჩულ ხირთ გარდა, ისტორიკოსებიც და სხვა სპეციალისტებიც უნდა იყვნენ. სერობო კრების მნიშვნელობა დამოკიდებულია იმაზე, თუ ვინ იქნება მოწვეული და რამდენი წარმომადგენელი ეგულება იმპერიას. ეკველივე წინდაწინვე უნდა იყოს მოსახრებული. კრებაში უნდა მოყვებენ სუგუეთსა ხირები. რასაკვირველია, წინდაწინვე პარტიების ავტაცია მოხდება, მთავრობაც თავის მხრით ფრთხილათ იქნება. კრებაში უთუთ უნდა იყვნენ მიწათმოქმედთა, მიწათმფლობელთა, ვაჭრთა, მრეწველთა, მუშათა და აგრეკე მენიერთა წარმომადგენლები. თუარტეკოსები პრესსშიაც საკმაოდ ბეერია; პრესსს თავისთავათც გაძლიერდება და გაუღანს იქონიებს საერო კრებაზე, რაც უფრო მეტ ადგილს ეთოლება წარმომადგენლები და რაც უფრო ბეერი იქნება ამათ რიცხვი, მათ უმჯობესია საქმისთვის. კრებაზე, რასაკვირველია, უმეტესობა რუსების უნდა იყოს, — ამ მკვიდრთა, რომელთაც შექმნეს რუსეთის იმპერია. სამარ-

თლიანი იქნებოდა, ზოგაერთი განპირობა ქვეყნები და ხალხები სულ გამოგვირცხს და ისე ტავგველაქვევინა, როგორც ჩრდილოეთ ამერიკაში ტერიტორიების განცლაქვევული შეტარებისაგან. ამ მხრით ჩვენი იმპერიის მდგომარეობა უფრო გასაჭირია, ვიდრე ინგლისისა, საფრანგეთისა, გერმანიისა და იტალიისა, სადაც ერთგვარი ეროვნება ცხოვრობს და კალინიები დაბნეული აქვთ სხვა-დასხვა ქვეყნებში. ჩვენი კალინიები ერთათ არის მეტროპოლისთან; ხალხიც ბეერია სხვა-დასხვა. შესაძლებელია, რომ რუსეთის საერო კრებაში, გარდა უგრძობისებურ პარტიებისა—განსერვატორების, ლიბერლების, სოციალისტების—განხდება ნაციონალური პარტიები: პოლონური, ლატვიური; მალდრუსული, სომხური, თათრული, ქართული, ებრაული, ლატვიური და სხვა. ეს მძიმე მოვალეობა და საქმე ვაჭებს, რომელიც ავსტრიას ეგავინებს. ამაზე წინდაწინვე კარგათ უნდა ვიფიქროთ. საერთო საერო კრებაში ფინლანდიელებიც უნდა იყვნენ, რადგან ფინლანდიას საერთო სამხერიო ინტერესებიც აქვს და გარეშე შეურებალათ ვერ დაჩნება.

საჭირო იქნება იმპერიის რამდენსამე საარჩევნო ოქვით გაიფოს და შეხეულიობაში იქმნას მიღებული სხვა-დასხვა ერთთიერთობა, ისტორიული, გეოგრაფიული და ეთნოგრაფიული თვისებანი, ამ პარობით-კი, რომ რუსებს უპირატესობა ქქონდეს. საერო კრებაში ლანარკია უთუთ რუსულ ქნსულ უნდა იყოს, ამაში ვერაფერს დავომობთ; ამიტომ არჩეულთ უთუთ უნდა მოკითხოს რუსულ ქნის ცოდნა. ზოლო სწავლის ცნსიო საჭირო არ ირის. წერა-კითხვის არამცოდნე გლეხსაც იგივე უფლება უნდა ქქონდეს, როგორც განათლებულს ადამიანს. დემუტატათ რიცხვი შეიძლება 1500-მდე ავიდეს. ასეთ მრავლირიცობას არ უნდა შეეუშინდეთ, რადგან საერო კრება შეიძლება პატარ-პატარა კრებებზე გაიფოს. ცხოვრებაში აქ-იქ არ ახრიც გამოითქვა, რომ პრისტიანები არ უნდა იყვნენ კრებაშიც, მაგრამ ეს შეუწყნარებელია, რადგან მარტო მასშადიანების რიცხვი უდრის, მაკალითათ, ქრისტიან ლოტრანგათა და კათოლიკეთა (11⁰/₀) რიცხვს.

**

ამივე საგანს ეხება ვახეთი „ნოვოსტი“, რომელიც ამბობს: გახ. „ნოვ. ვრ.“-ში წერენ: „ხლანდელი წეს-წეობილება ამას იქით აუტანელია“...

თუ კი იქ ამას ამბობენ, რადა უნდა იფიქროს გულწრფელმა, პატრიოსმა, სამშობლოსათვის თავდადებულმა კაცებმა? ეველასათვის შუარა შეიქნა, რომ ასე ცხოვრება აღარ შეიძლება, უბედურმა იმმა და უკანასკნელმა შინაურმა ამბებმა გაღვიფს საზოგადო სინდისი და დაწმუნს ეველას, რომ უნუთოთა უოველივე ის, რაც დღეს „რეფორმების“ სახელით გავწვდიან.

„მხოლოდ თავისუფალ ხალხს, თავის მიერ თავისუფლათ ამორჩეულ წარმომადგენელთა მოქმებით, შეუძლია ახსნას რუსეთი“...

ეს სიტყვები ეველას განსე აერია დღეს. მეტნიერი თუ მუშა ეველას ამას თხოულობს დღეს. ამიტომ საკვირველი არ იქნება, თუ საერო კრება („ზემსკი სობორი“) მოხდა.

საკითხი მხოლოდ ის არის, რა უფლებები უქნება ამ საერო კრებას და როგორ იქნება იგი ამორჩეული?

უწინდელი საერო კრებები, ცხადია, დღეს აღარ გამოდებმა.

ხალხმა თვით უნდა მიადოს მისწავლიობა კანონმდებლობაში, განხორციელოს სისრულით თავისი ნება.

თუ საერო კრება მოწვეულ იქმნება ბიუროკრატიულ მოხელეების პრეგრანით, როგორც კრება „მცოდნე პირთა“

უმრავლეს რჩევებს მისცემთ, თუნდ ერთბაშა წარმომადგენელნიც მოიწვიონ, ამავე კრება ვერ იქნება გამომხატველი საქმიანობის, ვერ მოაზივებს ნდობას.

თუ იქნება საერთო კრება, უნდა იყოს ისეთი, რომ ქვეყანა ენდობოდეს.

და ეს შესაძლებელი იქნება მხოლოდ მაშინ, თუ მისი წევრები არჩეულ იქნებიან სხვა-და-სხვა კუთხეში, მაზრებში, საყოველთაო, პირდაპირ, თანასწორ და დახურულ კენჭის ერთით.

თუ კრებაზე მხოლოდ ვაჭარია წოდების, ქადაქის და ერთბაშის წარმომადგენლებს მოიწვევენ, ამას არ მოყვება სასურველი შედეგი, რადგან ვერ თავიკებთ ქვეყნის ნამდვილ აზრს.

ერთბაშა ხმისანთა 90 პროცენტი თავად აზნაურები არიან, საქადაქო სამართლებებში—მხოლოდ სახლის პარტიკები...

ვისი-და წარმომადგენლები იქნებიან საერთო კრებაზე? აზნაურები, ვაჭრები... ნამდვილი ხალხი კი არ იქნება, ხალხის ხმას ვერაფერი გავიგებთ.

„ნოვოე ვრემის“ ეშანან, თუ ხსენებულის წესით იქნენ მოწვეულნი საერთო კრების წევრები, ურავი ახვსებენ კრებასა. მაგრამ ასეთი სასულელე შეუძლიან თქვას მხოლოდ „ნოვოე ვრემის“-ს, სხვას არავის“.

გაზ. „ნაშა დნი“ არჩევს გაზ. „ნოვოე ვრემის“ თანამშრომლის ლ. ლ. ტოლსტოის აზრს „საერთო კრების“ წარმომადგენლობის შესახებ. ტოლსტოის აზრით, თითოეულს წოდებას თავისი წარმომადგენელი უნდა ყავდეს საერთო კრებაში, მაგ., თავად-აზნაურთა წოდებას, მოქალაქეთა, გლეხთა, სამღვდლოთა და სხვ. და სხვ.; ასე ყოფილა შვეიციაში და ჩვენშიც ასე უნდა იყოს. „ნ. დ.“-ს აზრით, ასეთი შეხედულება ყოველად შეუწყნარებელია დღეს ჩვენში და გარდა ამისა დიდი განსხვავებაა ამ მხრივ შვეიციასა და რუსეთს შორის.

„შეგი საშუალო საუკუნეებში“—ამის განხილვაში, — შეგიცის წოდებანი წარმომადგენელნი ძვირ ზოლიტიკურ კონტინენტებს; შვეიცია სემპის, რომელიც შედგება იმ კონტინენტთა წარმომადგენლებისგან, უსწავრი დროიდან ქრებათ გავლენა სახელმწიფო და საზოგადო საქმეებზე. მაგალითთ, 1720—1771 წლამდე იმ სემპი, განაკება სახელმწიფო საზნაო და საკრებო ზოლიტიკის საქმეებს, სემპი ნიშნავდა უმადეს ადმინისტრაციის მოხელეებს, მოსხვავდა ანკარის სახელმწიფო სისტემას, რომელიც მხოლოდ ადამიანურად აღსაქმებელია იყო.

და მის შემდეგ, როდესაც გუსტავ III-ემ განადგურა შვეიცია, როდესაც სემპის ჩამოერთვა ზოლიტიკური უფლებანი, აი რას წერდნენ წარმომადგენლები თავად-აზნაურთა, მოქალაქეთა, სასულდოო წოდებისა და გლეხთა 1772 წლის „Regeringsformen“-ში:

„ჩვენ, დღეს აქ შეკრებიდნენ სახელმწიფოს წარმომადგენლებს, სკნით ვინაინთ დავგმობთ ვინაინთ უფლებები ესე დასაყარებლათ წესიერების სახელმწიფო მართვა-გამართლებაში ჩვენის თავისუფლებისა და მშვიდობისათვის, აკრებთ თავისუფლებისა და მშვიდობისათვის შენ დაჩენილ ჩვენთა ძმთა და უფლებთა, ვინც დაბადებულა და დაბადება. ჩვენ ვინცა დებთ ამით გლეხ, რომ სემპლათ გვეზივებდა შვეიცია თვითმმართველობა და ვიფიქრებთ ჩვენი დედინებრებით, ზეტივით და სასარგებლოთ, ვიფიქრებთ და ვინცხოვროთ თავისუფლად, დამოუკიდებლად, კანონის-მდებელ წოდებებთ და უნდა ვემორჩილებოდეთ ამ კანონებს ძვირად, მაგრამ კანონით შეცდულად, შვეიცია ხელმწიფოთ; ამასთანავე ჩვენსა და იგიც უნდა

ვიყოთ შეზღუდულნი და დაფარული კანონით, რომელსაც შეუძლიან ვინაინთ ჩვენ და ჩვენი საყოველთაო სამშობლო განსჯიან ანარქიისა, თვითმმართველობისა, ანარქიისა და დიკტატორისა და დიკტატორის მხრივ მთელი საზოგადოების საზიანთო თვითთვლის მოქადაქის დასამიმუდლოთ და შესაწყობლოთ“.

სემპის განსაკუთრებულმა დამწესებელმა კრებამ დააწესა 1809 წლის კონსტიტუცია; 1866 წ. სემპმა დააწესა ახალი კონსტიტუცია, რომელსაც გაუქმდა წოდება წარმომადგენლობა და შემოიღო საზოგადოებრივ პარლამენტის მართლმართლობა. აი ის ზოლიტიკური სკოლა, რომელშიც განხილვა შეგიცის წოდებებს მრავალ საუკუნეთა განმავლობაში. და ჩვენს თავად-აზნაურთა, მოქალაქეთა, სოფლებსა და სასულდოო წოდებებს—სად მივიდეს მათ თავისი ზოლიტიკური აღზრდა? სადა აქვთ მათ ზოლიტიკური ტრადიციები?“.

ამაჟრამ, რომ დღეს წოდებათა წარმომადგენლობაზე ლაპარაკი აღარ შეიძლება, ამან დიდი ხანია მოქადაქა თავის დრო; დღეს მხოლოდ მოქალაქეთა წარმომადგენლებზე შეიძლება ლაპარაკი.

რედ.-გამომც. ი. პ. როსტომაშვილი.

გ ა ნ ც ხ ა დ ე ბ ა ნ ი.

თფილისის კერძო სამაშრნალო

მეურნალის დ. ა. კედევანიშვილისა. ავადმყოფებს იღებენ ყოველ დღე.

- დ ი ლ ი თ: ბ. ი. ჭიჭინაძე. კბილის 8—9 საათ. გ. გ. მაღალაშვილი. შინაგანი, ოთხშაბ. 9—10 საათ. და კვირახობით 9—11 საათ. ა. ი. მაღარჯიშვილი.—ბავშვებისა. 9 1/2—10 1/2 ს. ნ. ტ. ბულინი.—ყურისა, სასისა და ცხვ. 10—11. ვ. დ. ლამბაძე.—შინაგ. სამშ., ხუთშ., პარასკ. და შაბათობით 11—12. დ. ა. გედევანიშვილი.—შინაგანი, და წერვების: 12—1 ს. ქ. ქალი ე. კ. იოსელიანი.—ქალისა და საბავალო, სამშ., ხუთშ. და შაბათ. 12—1 ს. კ. ნ. დიასმიძე.—გენერალი და კანისა 12 1/2 1 1/2 საათ. ს. ს. ალექსი-მესხიშვილი.—ხირსურგია 1—2. ოპერაციების გაკეთება შეუძლიან გარეშე ექიმ ხირსურგებსაც. ფასი რჩევისა და დარიგებისა 50 კაპ., საავთმყოფოს აქვს ოცი საწოლი. სამეურნალოში ოპერაციები მორიგებით. კრავატები დღეში ღირს სამი მან. საზოგადო და ნომერი—5 მ. ადრესი: კუკია, ველიკონიაჟსკის ქუჩა, (კუკიის ხილიდან მეცხრე სახლი) სახლი აბრამოვისა, № 9, მიხეილის ქუჩიდან-კი 34 ბ. ტელეფონი № 274.

საუმაწვილო ჟურნალი „ნაკადული“

სუბათობით მცირე ზომის და მოზრდილ ყრმათათვის. თვეში ორჯელ, სამი წიგნი: ორი მცირე წოდებისათვის და ერთი ზოზრდილათვის პედოგოგურ ფორკლის დამატებით. წლამდე იანვარამდე: 1 ლ ნომერადან 1 ლ ნომერამდე. მურნალის ფასი: ერთთ ორივე გამოცენა ღირს წელიწადში 5 მან., ცელ-ცალკე 3 მან. ნახევარის წლით ორივე გამოცენა—2 მან. 50 კა; ცელ-ცალკე—1 მ. 50 კა; თვეში ღირს 40 კაპ. ხელის მოწერს შეუძლია თვეში თითო მანეთი შემოიტანოს. ფასი თითო ნომრისა: მოზრდილთა ჟურნალი—25 კაპ., მცირე ყრმათა—15 კაპ. რედაქტორი იყოფება: ალექსანდროვის ქ., № 5, სახლი ხანოვისა, სადგომი მარამ იანკის სკოლის დამურასი. ხელის მოწერა მიიღება: რედაქტორში, წერა-კითხვის გამავრც. საზოგ. კანტონარიაში და ჟურნალის აგენტებთან. ფოსტის ადრესი: Тифлис, редакция журнала „Накадули“